

Cultureel Kapitaal Kleurt Genderopvattingen

Een kwantitatief onderzoek naar de relatie tussen cultureel kapitaal en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit

Merel van Bockel – 614087

Masterscriptie

Master Polarisatie, Democratie & Samenleving

Erasmus Universiteit Rotterdam

Eerste lezer: Willem de Koster

Tweede lezer: Sem Oosse

Aantal woorden: 9775

Datum: 22-06-2025

Abstract

In dit onderzoek is onderzocht hoe cultureel kapitaal bijdraagt aan opvattingen over genderdiversiteit. Er is getheoretiseerd dat opvattingen over genderdiversiteit niet alleen verklaard kunnen worden vanuit het moreel traditionalisme, maar ook vanuit het autoritarisme. Aangezien cultureel kapitaal gezien wordt als belangrijke verklaring voor autoritarisme en ethnocentrisme, is er gekozen dit concept in verband met opvattingen over genderdiversiteit te meten, om zo te kunnen kijken of attitudes jegens genderdiversiteit inderdaad begrepen kunnen worden vanuit het autoritarisme. Verder is ook het directe verband tussen opvattingen over genderdiversiteit en moreel traditionalisme en autoritarisme geschat. Dit onderzoek is uitgevoerd aan de hand van kwantitatieve analyses, waarbij er gebruik is gemaakt van data uit het LISS-panel ($n=1733$). Uit de analyses blijkt dat er inderdaad sprake is van een positieve relatie tussen cultureel kapitaal (geïnstitutionaliseerd- & belichaamd cultureel kapitaal) en opvattingen over genderdiversiteit. Daarnaast toont de analyse aan dat zowel moreel traditionalisme als autoritarisme negatief verbonden zijn aan attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. Er blijkt dus sprake van een overschrijding van de strakke splitsing van de twee concepten, waarbij opvattingen over genderdiversiteit onder zowel het moreel traditionalisme als het autoritarisme geschaard kan worden.

Kernwoorden: Autoritarisme, Attitudes rondom genderdiversiteit, Belichaamd cultureel kapitaal, Geïnstitutionaliseerd cultureel kapitaal, Moreel traditionalisme.

1. Inleiding

Forum voor Democratie en andere radicaal-rechtse partijen spreken zich al jaren uit tegen transgenderpersonen, non-binaire mensen en anderen die vallen binnen het genderdiversiteitsspectrum. Zo wordt er gesproken van transgenderpropaganda en wordt er gewaarschuwd voor het vermeende gevaar van transgender personen en non-binaire personen (AD, 2024). Tegelijkertijd zien we dat dezelfde populistische radicaal-rechtse partijen steeds vaker opkomen voor ‘homorechten’. Hierbij worden lesbiennes en homoseksuelen gezien als groepen die beschermd moeten worden tegen de islam (Bracke, 2012; De Lange & Mügge, 2015). Dit fenomeen wordt ‘homonationalisme’ genoemd, waarbij de acceptatie van homoseksuelen en lesbiennes wordt gepresenteerd als onderdeel van de nationale normen en waarden (Puar, 2007; Schotten, 2016). Deze seculier-rechtse partijen zijn dus kritisch over genderdiversiteit, maar bieden tegelijkertijd steun aan homorechten. Deze tweedeling is ook zichtbaar onder opinies van burgers. Zo is de acceptatie van seksuele diversiteit in de afgelopen 15 jaar sterk toegenomen in Nederland (Panteia, Movisie & Ipsos I&O, 2024). Daarentegen blijkt dat de acceptatie van genderdiversiteit hier op achterblijft (Panteia, Movisie & Ipsos I&O, 2024).

Culturele waarden zoals opvattingen over genderdiversiteit worden binnen de politieke sociologie vaak onderverdeeld in twee concepten, waarbij opinies over genderdiversiteit en seksuele diversiteit onder een overkoepelend concept worden geschaard. De culturele classificaties bestaan uit *moreel traditionalisme* en *autoritarisme* (De Koster & Van der Waal, 2007; Lakatos, 2015; Pless & Houtman, 2021). Moreel traditionalisme bevat onder andere conservatieve opvattingen over thema's als de lhbtq+, wat voortkomt uit een traditioneel-religieuze denkwijze (De Koster & Van der Waal, 2007; Pless, Tromp & Houtman, 2023). Opinies over genderdiversiteit zouden binnen de tweedeling onder moreel traditionalisme geschaard worden. Echter is er gebleken dat ook seculiere (rechtse) burgers negatieve opinies over genderdiversiteit aanhouden. Burgers die culturele waarden niet vormen op basis van een religieus gedachtegoed (moreel traditionalisme), maar mogelijk vanuit een autoritair gedachtegoed. Autoritarisme kenmerkt zich door een afwijzing van culturele diversiteit en een rigide conceptie van sociale orde (De Koster & Van der Waal, 2007). De relatie tussen autoritarisme en opvattingen over genderdiversiteit is nog niet specifiek onderzocht, maar empirische gegevens suggereren een mogelijk verband. Zo is er al wel divers onderzoek dat een relatie tussen autoritarisme en een traditionele kijk op genderrollen heeft aangetoond (Ching et al., 2020; Makwana et al., 2018; Perez-Arche & Miller, 2021; Schudson & Van Anders, 2022). Mensen die een hoge mate van autoritarisme tonen, geloven bijvoorbeeld vaker in een rigide gescheiden man-vrouwwereld, waarin de rollen van mannen en vrouwen nauw gedefinieerd zijn (Peterson & Zurbriggen, 2010). Gezien de voorkeur voor strikte gendernormen kunnen mensen met een hoge mate van autoritarisme vormen van genderdiversiteit zien als afwijkend van de conventionele rollen, wat kan zorgen voor negatieve opinies. Dezelfde werking die geldt voor de relatie tussen autoritarisme en een rigide kijk op genderrollen kan dan ook mogelijk werken voor de relatie tussen autoritarisme en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit.

Bij het begrijpen van opinies over genderdiversiteit blijkt de strikte tweedeling van moreel traditionalisme en autoritarisme niet volledig toereikend. Er is sprake van een overschrijding van de twee strakke concepten, waarbij attitudes ten opzichte van genderdiversiteit niet uitsluitend begrepen kunnen worden vanuit het moreel traditionalisme. Om te testen in hoeverre deze attitudes dan ook naast het moreel traditionalisme, kunnen vallen onder het autoritarisme, zal er in dit onderzoek gekeken worden of een verklaring die vaak gebruikt wordt voor het begrijpen van autoritarisme ook geldig is voor opinies over genderdiversiteit. Autoritarisme wordt gekenmerkt door een tweedeling tussen praktisch en theoretisch opgeleiden rondom thema's als culturele diversiteit (Houtman 2003; Houtman, Achterberg & Van der Waal, 2011). Deze tweesplitsing wordt verklaard door een verschil in cultureel kapitaal, waarbij hoger opgeleiden meer cultureel kapitaal bezitten (Achterberg & Houtman, 2006; Elchardus & Siongers, 2009; Houtman, 1994, 2003; Houtman et al., 2008; Manevska, 2014; Manevska & Achterberg, 2013; Manevska et al., 2010; Van der Waal, 2015). Laag cultureel kapitaal wordt dan ook als belangrijke voorspeller van autoritarisme gezien (Golob, Gorišek & Makarovič, 2023). In dit onderzoek wordt dan ook getest of deze verklaring ook geldt in het begrijpen van attitudes ten opzichte van genderdiversiteit, naast dat het wordt beïnvloed door religieuze overtuigingen. In het onderzoek zal de mogelijke relatie tussen cultureel kapitaal en opvattingen over genderdiversiteit onderzocht worden. Om dit te doen is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: *“Welke rol speelt cultureel kapitaal als alternatieve verklaring voor attitudes rondom genderdiversiteit?”*

Dit onderzoek zal zich focussen op de Nederlandse casus. In Nederland is namelijk de homo-nationalistische retoriek het sterkst aanwezig (Dudink, 2017). Nederland heeft op de politiek (radicaal)-rechtse flank meerdere partijen die zeggen voorvechters te zijn van homorechten, maar tegelijkertijd kritiek uiten op transgenderpersonen en anderen die binnen het genderdiversiteit spectrum vallen. Dit maakt de Nederlandse casus in het bijzonder interessant om te kijken naar de verhouding tussen autoritarisme en opvattingen over genderdiversiteit.

Het beantwoorden van deze onderzoeksvraag biedt inzicht in een verschijnsel dat vragen oproept, aangezien het niet aansluit bij de huidige manier van kijken in de politieke sociologie. Er zal een verklaring passend bij het autoritarisme getoetst worden op een culturele opvatting die volgens de literatuur bij het moreel traditionalisme behoort. Hiermee wordt op een unieke manier gekeken naar culturele opvattingen en hun verklaringen. Daarnaast hoopt dit onderzoek ook een rol te spelen op maatschappelijk vlak. De achtergebleven acceptatie van genderdiversiteit heeft namelijk op verschillende gebieden impact op individuen en de samenleving (Panteia, Movisie & Ipsos I&O, 2024). Zo zorgt de zwakke acceptatie voor problematiek bij mensen die binnen het genderdiversiteitsspectrum vallen. Er is bij deze mensen meer sprake van eenzaamheid, een tekort aan sociale steun, suïcidale gedachten en andere psychische problemen (Panteia, Movisie & Ipsos I&O, 2024). Ook krijgen genderdiverse mensen vaak te maken met discriminatie. Negatieve opvattingen richting genderdiversiteit hebben impact op de mentale en fysieke gezondheid van genderdiverse mensen. Een

beter begrip van deze opvattingen is dan ook gewenst.

2. Theoretisch kader

2.1. Autoritarisme vs. moreel traditionalisme

Lipset (1959) stelt in zijn klassieke werk dat politieke voorkeuren van mensen worden onderverdeeld in economische en culturele waarden. Dit onderscheid is door vele onderzoekers gevalideerd en er is dan ook consensus over het idee dat economische en culturele waarden fundamenteel van elkaar verschillen (Evans & Heath, 1995; Evans et al., 1996; Heath et al., 1994). Tegelijkertijd ontstond er in die periode kritiek op de afwezige aandacht voor de diversiteit van de culturele dimensie. Binnen de politieke sociologie werden verschillende culturele waarden samengevoegd zonder dat daar een goede theoretische verklaring voor was (De Koster & Van der Waal, 2007). In het werk van De Koster & Van der Waal (2007) wordt er dan ook beargumenteerd dat culturele waarden gesplitst kunnen worden. Dit inzicht is gebaseerd op bevindingen van De Witte & Billiet (1999), die in hun onderzoek aangeven dat bij de operationalisering van culturele waardeoriëntaties er onderscheid gemaakt moet worden, waarbij de verschillende culturele waarden worden gesplitst in twee dimensies. De Witte & Billiet (1999) maken onderscheid tussen morele kwesties en andere culturele waarden. Hierbij was het verschil dat de morele kwesties verbonden waren aan het christelijke geloof en de andere waarden niet. Er is hier een onderscheid tussen het moreel traditionalisme en autoritarisme. Culturele waarden die onder het moreel traditionalisme geschaard worden, zijn morele kwesties rondom seksualiteit, gender en leven en dood. Culturele kwesties die vallen onder het autoritarisme betreffen vooral thema's als culturele diversiteit en rigide concepties van de sociale orde. Deze twee culturele dimensies vormen binnen de politieke sociologie vandaag de dag nog steeds een belangrijke basis voor onderzoek (Pless & Houtman, 2021; Pless, Tromp & Houtman, 2023).

De verwachting was dus dat moreel traditionalisme wel verbonden is met het christendom, maar autoritarisme niet. Morele kwesties rondom genderverhoudingen en seksualiteit worden namelijk in het Westen gedomineerd door het christendom. De traditionele kijk op deze kwesties wordt gevormd door de Bijbel en de socialisatie binnen christelijke instituten (De Koster & Van der Waal, 2007). Uit onderzoek bleek religieuze orthodoxie sterk verbonden te zijn met het moreel traditionalisme. Daarentegen werd er geen significante correlatie gevonden tussen religieuze orthodoxie en autoritarisme. Moreel traditionalisme en autoritarisme hebben dan ook verschillende achtergronden. Moreel traditionalisme vindt zijn legitimiteit in religieuze inspiratie, terwijl autoritaire opvattingen voornamelijk gebaseerd zijn op dwang en sociale controle (De Koster & Van der Waal, 2007). De correlatie tussen moreel traditionalisme en autoritarisme bleek zwak en er kan dan ook gesteld worden dat de twee culturele dimensies empirisch van elkaar gescheiden kunnen worden. Een voorbeeld van deze gescheiden dimensies in de samenleving is de steeds groter wordende groep mensen die zowel

anti-migratiesentimenten als liberale opvattingen rondom seksualiteit aanhoudt (Lancaster, 2019; Spierings et al., 2017).

2.2. Opvattingen over genderdiversiteit passend bij moreel traditionalisme?

In de dominante onderzoekspraktijk worden opvattingen over genderdiversiteit geschaard onder moreel traditionalisme. Religie wordt in de literatuur dan ook aangekaart als een belangrijke voorspeller van negatieve attitudes ten opzichte van genderdiversiteit (Elischberger et al., 2016; Solomon & Kurtz-Costes, 2018). Empirische gegevens laten echter zien dat dit niet voldoende is om de achterblijvende acceptatie van genderdiversiteit in Nederland te begrijpen. Als religie de belangrijkste voorspeller is van negatieve attitudes ten opzichte van genderdiversiteit, zou verwacht moeten worden dat de acceptatie gestegen is. Door de secularisering is de rol van moreel traditionalisme namelijk kleiner geworden in Nederland (De Koster & Van der Waal, 2007). Dit blijkt bijvoorbeeld uit de stijgende acceptatie van seksuele diversiteit, maar dit is dus niet het geval bij genderdiversiteit. Ook seculiere burgers die vooral vormen van autoritarisme aanhangen, tonen negatieve attitudes ten opzichte van genderdiversiteit.

2.3. Cultureel kapitaal als alternatieve verklaring

2.3.1. Cultureel kapitaal & autoritarisme

Autoritarisme kenmerkt zich door een groot verschil tussen lager- en hoger opgeleiden, waarbij lager opgeleiden vaker autoritaire gedachten aanhangen (Bovens, 2012; Pless, Tromp & Houtman, 2023). Dit verschil wordt vaak verklaard vanuit een economisch punt, maar kan ook als cultureel gezien worden. Vanuit het economische punt wordt getheoretiseerd dat autoritarisme en ethnocentrisme vaker voorkomen bij lager opgeleiden, doordat zij een zwakkere economische positie hebben. Dit wordt ook wel de etnische competitietheorie genoemd (Manevska & Achterberg 2013). Uit onderzoek naar de relatie tussen deze twee invalshoeken en autoritarisme bleek dat er geen steun is gevonden voor de economische verklaring, maar wel voor de culturele verklaring (De Koster & Van der Waal, 2014). Ook uit ander onderzoek dat de economische verklaring onderzocht, werd er weinig steun voor deze verklaring gevonden (Dancygier & Donnelly, 2013; Pecoraro & Ruedin, 2016; Pardos-Prado & Xena, 2019; Ersanilli & Präg, 2021). De culturele verklaring kan dan ook als een belangrijkere verklaring gezien worden. De verklaring vanuit het culturele oogpunt wordt door meerdere wetenschappers gegeven aan het feit dat hoger opgeleiden meer cultureel kapitaal bezitten dan lager opgeleiden (Achterberg & Houtman, 2006; Elchardus & Siongers, 2009; Houtman, 1994, 2003; Houtman et al., 2008; Manevska, 2014; Manevska & Achterberg, 2013; Manevska et al., 2010; Van der Waal, 2015). Cultureel kapitaal gaat over de beheersing van de dominante culturele competenties binnen een samenleving, wat het resultaat is van iemands positie in de sociale structuur (Bourdieu, 1984; De Clerq et al., 2017; Jæger & Møllegaard, 2017; Jeannotte, 2003). Een lage mate van cultureel kapitaal is een voorspeller van autoritarisme.

De relatie tussen cultureel kapitaal en autoritarisme kan begrepen worden vanuit de dereïficatietheorie. Naast dat cultureel kapitaal gaat over de beheersing van de dominante cultuur, gaat het ook over de mogelijkheid om culturele expressies te herkennen en te interpreteren (Achterberg & Houtman, 2006; Houtman, 2003; Houtman & Achterberg, 2010; Houtman, Achterberg, & Derks, 2008; Manevska & Achterberg, 2013; Manevska et al., 2010; Van der Waal & Houtman, 2011). De dereïficatietheorie stelt dat socialisering in bijvoorbeeld het hoger onderwijs en kunstinstituten in liberale landen deze vaardigheden vormen, doordat in deze milieus verschillende culturele codes kritisch worden bevraagd en geproblematiseerd (De Koster & Van der Waal, 2014; Gabennesch, 1972; Manevska, 2014; Manevska et al., 2010; Van der Waal & De Koster, 2015). De vaardigheid om culturele expressies te herkennen resulteert in een zogenaamd *gedereïficeerd wereldbeeld* (Gabennesch, 1972). Dit betekent dat mensen cultuur zien als een sociale constructie in plaats van een natuurlijk fenomeen (Manevska, 2014; Manevska et al., 2010). Mensen met een hoger cultureel kapitaal hebben een meer gedereïficeerd wereldbeeld, doordat ze de vaardigheden hebben om de genoemde culturele expressies te erkennen en te interpreteren, wat bevorderlijk is voor het *denaturaliseren van cultuur* (Manevska, 2014; Manevska et al., 2010; Van der Waal & Houtman, 2011), oftewel het besef dat culturele normen en waarden niet ‘natuurlijk’ en universeel zijn, maar voortkomen uit sociale processen. In contrast zullen mensen met een lager cultureel kapitaal cultuur eerder begrijpen als een ‘natuurlijk’ fenomeen (Gabennesch, 1972). Mensen met een laag cultureel kapitaal zullen culturele denkwijzen en gedragingen die niet overeenkomen met de eigen beschouwen als afwijkingen van de natuurlijke orde (De Koster & Van der Waal, 2014). Dit versterkt gevoelens van autoritarisme.

2.3.2. Cultureel kapitaal & opvattingen over genderdiversiteit

Bovenstaande theorie is al toegepast op het verklaren van verschillende culturele opvattingen die onder het autoritarisme vallen, zoals bijvoorbeeld etnocentrisme (De Koster & Van der Waal, 2014). In dit onderzoek wordt beargumenteerd dat deze theorie ook toepasbaar is op het verklaren van opvattingen over genderdiversiteit. Empirische gegevens suggereren dat deze opvattingen de strikte culturele classificaties van De Koster & Van der Waal (2007) overschrijden. Dit impliceert dat dezelfde verklaringen die eerder zijn toegepast op andere autoritaire culturele opvattingen ook relevant kunnen zijn voor het verklaren van opvattingen over genderdiversiteit.

Wanneer dezelfde theorie wordt toegepast op opvattingen over genderdiversiteit, kan er gesproken worden over het *denaturaliseren van gender*, waarbij gender dus wordt opgevat als een meer fluïde concept in plaats van een dichotome classificatie (man/vrouw). Mensen die gender als een strikt dichotoom fenomeen zien, houden vast aan het traditionele beeld van gender. Vanuit een traditioneel beeld is het sekse en gender van mensen binair; er is een mannelijk en vrouwelijke sekse, waaronder (bijna) ieder mens geschaard kan worden (Arboleda et al., 2014; Perez-Arche & Miller, 2021). In dit traditionele perspectief wordt gender dan ook gezien als permanent en onveranderlijk, waarbij mensen niet kunnen veranderen in het andere gender (Ching & Xu, 2018; Kanamori et al., 2017).

Genderdiversiteit doorkruist deze dichotome classificaties, waarbij gender ook gezien kan worden als een geconstrueerde identiteit die niet noodzakelijk verbonden is aan de biologische sekse. Vanuit deze benadering wordt gesproken over ‘genderidentiteit’, waarmee wordt bedoeld dat gender een perceptie is van mensen over wie ze zijn als man, vrouw, beide of geen van beide (Elias & Colvin, 2020). Aangezien mensen met hoger cultureel kapitaal eerder een gedereïficeerd wereldbeeld hebben, zijn ze minder geneigd om uit te gaan van strikte onderscheidingen, waardoor de kans groter is dat genderdiversiteit niet als probleem wordt beschouwd.

2.3.3. Geïstitutionaliseerd & belichaamd cultureel kapitaal

Uit onderzoek naar de relatie tussen cultureel kapitaal en etnocentrisme, blijkt dat de gevonden resultaten zowel voor *geïstitutionaliseerd cultureel kapitaal* als voor *belichaamd cultureel kapitaal* geldig zijn (Houtman, 2003; Houtman et al., 2008; Manevska & Achterberg, 2013; Van der Waal, 2015). Geïstitutionaliseerd cultureel kapitaal gaat over de diploma’s en professionele titels die iemand bezit (Bourdieu, 1986; Yaish & Katz-Gerro, 2012). Bij geïstitutionaliseerd cultureel kapitaal wordt het vermogen om culturele uitingen te herkennen en te interpreteren aangeleerd via onderwijs (De Koster & Van der Waal, 2014). Mensen met een hoger opleidingsniveau bezitten dan ook meer cultureel kapitaal (Achterberg & Houtman, 2006; Elchardus & Siongers, 2009; Houtman, 1994, 2003; Houtman et al., 2008; Manevska, 2014; Manevska & Achterberg, 2013; Manevska et al., 2010; Van der Waal, 2015). In een liberale democratie zoals Nederland wordt in het onderwijs het belang van vrijheid in het culturele domein centraal gesteld (Gabennesch, 1972). Zo is er aandacht voor de gelijkberechting van minderheden, vrijheid van meningsuiting en is er ruimte voor alternatieve of afwijkende identiteiten, zoals bijvoorbeeld ‘afwijkende’ genderidentiteiten. Ook wordt er aandacht besteed aan het kritisch bevragen van culturele classificaties. Mensen met een hoger geïstitutionaliseerd cultureel kapitaal ontwikkelen hierdoor tolerantere houdingen richting anderen.

Als mijn verwachting klopt dat de dereïficatietheorie en theorie rondom cultureel kapitaal ook van toepassing is voor het verklaren van attitudes ten opzichte van genderdiversiteit, zullen mensen met een hoger opleidingsniveau en dus een hogere mate van geïstitutionaliseerd cultureel kapitaal, positievere attitudes tonen ten opzichte van genderdiversiteit. De eerste hypothese ziet er dan ook als volgt uit:

H1: Hoger opgeleiden hebben positievere attitudes ten opzichte van genderdiversiteit.

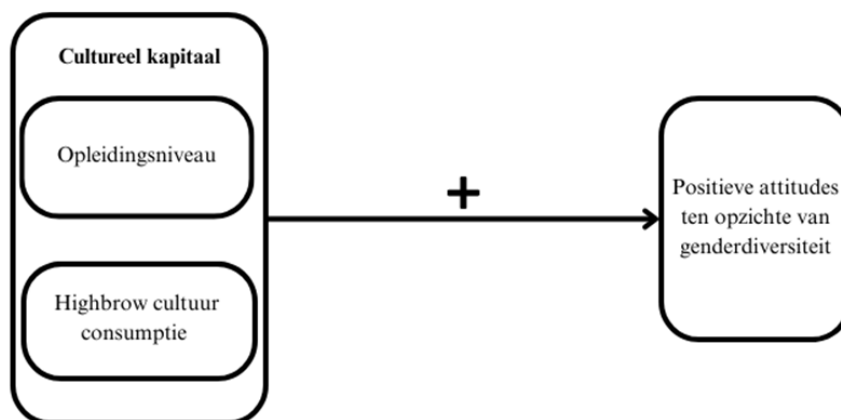
De dereïficatietheorie geldt voor zowel geïstitutionaliseerd als voor belichaamd cultureel kapitaal. Bij belichaamd cultureel kapitaal wordt het vermogen om culturele uitingen te herkennen en te interpreteren niet alleen door onderwijs aangeleerd, maar ook door socialisatie in specifieke milieus (Van der Waal & De Koster, 2014). Het gaat hier om culturele participatie en consumptie van complexe cultuurvormen, ook wel de *highbrow cultuur* genoemd. Highbrow culturele activiteiten zijn bijvoorbeeld het bezoeken van musea, balletvoorstellingen of luisteren naar klassieke muziek. Deze activiteiten worden gezien als

de meest algemene vorm van prestigieuze cultuur in het Westen en zijn dus een geschikte indicator van cultureel kapitaal (Daenekindt, 2007; DiMaggio & Mukhtar, 2004). Zo kan kunst in liberale democratieën bijvoorbeeld tolerante gedachten aanwakkeren. In de westerse kunst is er vandaag de dag aandacht voor het denaturaliseren van cultuur. Westerse kunst kan kritisch zijn en de gangbare culturele betekenissen en praktijken verstoren. Hiermee wordt de sociale constructie van deze culturele betekenissen en praktijken aangetoond (Bell, 1976; Jensen, 1995). Uit de literatuur blijkt dan ook dat mensen die participeren in de highbrow cultuur minder etnocentrisme tonen dan mensen die minder of geen highbrow culturele activiteiten consumeren (De Koster & Van der Waal, 2014). Ook bleek dat mensen met een hoge mate van culturele highbrow consumptie positievere attitudes jegens homoseksuele personen hebben (Slootmaeckers & Lievens, 2014). Op basis van deze bevindingen kan verwacht worden dat ook highbrow culturele consumptie samenhangt met positievere attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. De volgende hypothese is dan ook opgesteld:

H2: Mensen met een hogere highbrow culturele consumptie tonen positievere attitudes ten opzichte van genderdiversiteit.

Om bovenstaande verwachtingen te illustreren is het volgende conceptuele model opgesteld. Dit model laat de belangrijkste verbanden zien die worden getoetst in dit onderzoek:

Figuur 1: conceptueel model

2.4. Attitudes omtrent genderdiversiteit onderdeel van moreel traditionalisme en autoritarisme?

Als mijn verwachtingen kloppen en cultureel kapitaal inderdaad een voorspeller is van opvattingen over genderdiversiteit, kan verwacht worden dat naast moreel traditionalisme ook autoritarisme invloed zal hebben op attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. Deze attitudes zullen dan ook de culturele classificaties overschrijden, waarin zowel verklaringen vanuit het moreel traditionalisme als vanuit het autoritarisme gelden. Om dit te kunnen verifiëren kan het verband tussen zowel religieuze orthodoxie

en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit en de relatie tussen de mate van autoritarisme en opvattingen over genderdiversiteit getest worden. Mijn laatste hypothese ziet er dan ook als volgt uit:

H3: Zowel religieuze orthodoxie als autoritarisme hangen samen met negatievere attitudes ten opzichte van genderdiversiteit.

3. Methodologie

3.1. Dataset en sample

In dit onderzoek wordt gebruikgemaakt van kwantitatieve secundaire data. Het concept cultureel kapitaal van Bourdieu is vaak onderzocht en gekwantificeerd in onderzoek, wat het een geschikt concept maakt om te testen aan de hand van kwantitatieve data (Grenfell & Leberon, 2014). In dit onderzoek wordt gebruikgemaakt van het LISS-panel (Longitudinal Internet Studies for the Social Studies), dat wordt beheerd door CentERdata (Scherpenzeel & Das, 2010). LISS is een online panel waaraan ongeveer 7500 individuen deelnemen (CentERdata, 2024). Deze individuen zijn willekeurig uit het Nederlandse bevolkingsregister getrokken, wat de representativiteit van het panel waarborgt. De panelleden vullen maandelijks enquêtes in die een brede set aan thema's bevatten. De thema's die van belang zijn voor dit onderzoek, zijn behandeld in verschillende vragenlijsten. In dit onderzoek zijn dan ook meerdere datasets gecombineerd om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag. De respondenten van het LISS-panel hebben allemaal een uniek identificatienummer, waardoor de respondenten die hebben deelgenomen aan de verschillende vragenlijsten gekoppeld kunnen worden voor de analyse van dit onderzoek. Er zullen in dit onderzoek 4 datasets gebruikt worden.

Ten eerste is de *background variables* vragenlijst meegenomen. Binnen deze vragenlijst worden naar meerdere achtergrondkenmerken gevraagd die relevant zijn voor mijn onderzoek, zoals gender, leeftijd, netto-inkomen en opleidingsniveau. Deze vragenlijst wordt maandelijks voorgelegd aan de panelleden. Daarnaast is er gebruikgemaakt van de *Social Integration and Leisure* vragenlijst. Deze vragenlijst is onderdeel van de *LISS Core Study* en wordt jaarlijks aan de panelleden voorgelegd. Binnen deze vragenlijst wordt het cultureel kapitaal van mensen gemeten. Ook is er gebruikgemaakt van de *Religion and Ethnicity* vragenlijst. Ook deze vragenlijst is onderdeel van de *LISS Core Study* en wordt gebruikt om religiositeit te meten. Als laatste is er ook gebruikgemaakt van het *Nationaal Kiezersonderzoek – deel 3* (2021). Het *Nationaal kiezersonderzoek*, uitgevoerd door het SKON, wordt ook voorgelegd aan het LISS-panel. Binnen het NKO (2021) wordt er gevraagd naar de opinies van mensen over genderdiversiteit. Ook kan binnen deze vragenlijst autoritaire waarden van mensen gemeten worden. Door het combineren van deze vier vragenlijsten kan er goed en volledig antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag.

De dataverzameling van het *Nationaalkiezersonderzoek – deel 3* vond plaats in april 2021 en

in de eerste twee weken van mei 2021. Om de data zo betrouwbaar mogelijk te maken, is er voor de andere vragenlijsten een versie gebruikt die rond dezelfde periode is uitgevoerd. Voor de achtergrondvariabelen vragenlijst is de versie uit april 2021 gebruikt, voor de *Social Integration and Leisure* vragenlijst is wave 14 gebruikt. Deze dataverzameling vond hier plaats tussen oktober en november 2021. Voor de *Religion and Ethnicity* vragenlijst is ook wave 14 gebruikt. Deze dataverzameling vond plaats tussen augustus en september 2021. Het *Nationaal Kiezersonderzoek – deel 3* is alleen ingevuld door respondenten van 18 jaar of ouder. Dit is dan ook de doelgroep die in mijn dataset wordt meegenomen.

De *background variables* vragenlijst is ingevuld door 10.219 respondenten. De *Social Integration and Leisure* vragenlijst is ingevuld door 5.104 respondenten en de *Religion and Ethnicity* vragenlijst is ingevuld door 5.387 respondenten. Het *Nationaal kiezersonderzoek – deel 3* is uiteindelijk ingevuld door 2070 panelleden. Na het samenvoegen van de vier datasets en controleren op missende waarden bleven er 1.733 respondenten over ($n= 1733$).

3.2. Operationalisering

3.2.1. Attitudes ten opzichte van genderdiversiteit

De afhankelijke variabele in dit onderzoek is attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. Om dit te meten wordt gebruikgemaakt van een 5-punt Likertschaal (volledig eens - volledig oneens). In het *Nationaal Kiezersonderzoek* (2021) zijn er twee stellingen voorgelegd aan de respondenten om de attitudes te achterhalen, namelijk: (1) “Er is iets mis met mensen die zich geen man of vrouw voelen” en (2) “Als iemand goed heeft nagedacht over het veranderen van zijn of haar geslacht, dan is een geslachtsoperatie een goed idee” (Jacobs et al., 2021). In de originele vragenlijst werd ook een derde stelling opgenomen: (3) “Homoseksuele en heteroseksuele stellen moeten dezelfde rechten hebben bij het adopteren van kinderen”. Deze stelling is in dit onderzoek weggelaten, aangezien deze niet direct aansluit bij de meting van opvattingen over genderdiversiteit. De scores op de Likertschaal zijn zo gecodeerd dat een hogere score duidt op positievere attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. De twee geselecteerde items zijn samengevoegd tot één gemiddelde schaal om de attitudes ten opzichte van genderdiversiteit te meten.

Aangezien er gebruikgemaakt wordt van een schaal, is er een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. Met de betrouwbaarheidsanalyse wordt de interne consistentie van de schaal gemeten. De interne consistentie omschrijft in welke mate verschillende items in een schaal hetzelfde concept meten (Tavakol & Dennick, 2011). De betrouwbaarheidsanalyse is aan de hand van de Spearman Brown formule uitgevoerd. Deze techniek is gebleken het meest betrouwbaar te zijn voor het berekenen van de betrouwbaarheid van een schaal met twee items (Eisinga, Te Grotenhuis & Pelzer, 2012). De betrouwbaarheid van de schaal is voldoende (0,64). De score is voldoende, maar wel matig. De score was waarschijnlijk sterker geweest als er een grotere set aan items beschikbaar was.

3.2.2. Cultureel kapitaal

Geïstitutioniseerd cultureel kapitaal wordt aan de hand van opleidingsniveau gemeten. Binnen de *background variables* vragenlijst wordt gevraagd naar het hoogst behaalde diploma in CBS-categorieën. De respondenten konden kiezen uit 1) basisonderwijs, 2) vmbo, 3) havo/vwo, 4) mbo, 5) hbo, 6) wo. Binnen dit onderzoek is het zo gecodeerd dat opleidingsniveau wordt gemeten aan het aantal jaar afgerond onderwijs op basis van het hoogst behaalde diploma, wat is aangegeven door de respondenten. Dit loopt van het basisonderwijs (8) tot en met het wo (18) (Noordzij, De Koster & Van der Waal, 2023).

Belichaamd cultureel kapitaal wordt gemeten aan de hand van highbrow culturele consumptie. Een veelgebruikte manier om dit te meten is aan de hand van de volgende vraag die is gesteld in de *Social Integration & Leisure* vragenlijst: “Hoe vaak bent u in de afgelopen 12 maanden naar een toneelvoorstelling, een concert van klassieke muziek, een opera of operette, een balletvoorstelling, kunstgalerie of een museum geweest?” (Meuleman & Kraaykamp, 2024). Antwoordcategorieën lopen van 0 tot en met 4: 0) nul keer, 1) één keer, 2) twee tot drie keer, 3) vier tot elf keer, 4) twaalf keer of vaker.

Om deze schaal te beoordelen is er ten eerste een factoranalyse uitgevoerd. De factoranalyse wordt gebruikt om een beter inzicht te krijgen in de variabelen die gemeten zullen worden. Met behulp van de factoranalyse kan gekeken worden hoeveel en welke factoren nodig zijn (Fabrigar et al., 1999). Door het uitvoeren van een factoranalyse kan de constructvaliditeit geëvalueerd worden.

De factoranalyse is aan de hand van 2 vuistregels geanalyseerd. Het gedeelte van de factoranalyse die is geanalyseerd aan de hand van het Kaiser-criterium (waarbij er is gekeken naar de eigenwaarden), suggereert dat er 2 dimensies zijn. Er zijn twee dimensies met een eigenwaarde gelijk aan of hoger dan 1. Uit de interpretatie van de scree plot blijkt daarentegen maar sprake te zijn van één dimensie. Dit blijkt doordat er maar één dimensie links van de knik zit. De twee factorladingen liggen ver van elkaar (2,34 en 1,08) en de eigenwaarde van de tweede dimensie ligt erg dicht bij één. Ook is deze schaal al vaak gebruikt in andere onderzoeken, waarbij er sprake was van één dimensie (Meuleman & Kraaykamp, 2024; Van der Waal et al., 2024). Er zal in dit onderzoek dan ook de interpretatie van de scree plot aangehouden worden, waarbij er sprake is van één dimensie. De factorladingen weergegeven in de component matrix en de scree plot zijn te zien in de bijlage C1. De schaal is gevormd tot gemiddelde schaal, waarbij de gemiddelde score wordt berekend van de verschillende items (Van Hek & Kraaykamp, 2013). Hoe hoger de gemiddelde score, hoe hoger het belichaamd cultureel kapitaal. Voor de schaal is er een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. De interne consistentie van de schaal wordt beoordeeld met het gebruik van Cronbach's alpha. De score is voldoende maar matig ($\alpha = 0,60$).

3.2.3. Religieuze orthodoxie

Naast cultureel kapitaal wordt er ook verwacht dat religieuze orthodoxie samenhangt met attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. Alhoewel er in de literatuur vooral is gekeken naar het christelijke geloof, kan ook verwacht worden dat dezelfde werking geldt voor andere monotheïstische geloven, zoals het jodendom en de islam. Religieuze orthodoxie gaat in deze context dan ook niet alleen om het christendom, maar om de drie grote monotheïstische geloven. Om religieuze orthodoxie te meten is er een modificatie van de Centrality of Religiosity Scale (CRS) gebruikt als proxy voor religieuze orthodoxie (Huber & Huber, 2012). Er is gekozen voor de CRS, omdat deze schaal de centraliteit van religie in iemands leven meet.

Deze schaal kent 5 categorieën, namelijk: intellect, ideologie, openbare praktijk, privépraktijk en ervaring. Door het gelimiteerde aantal vragen in het LISS-panel over religieuze orthodoxie kunnen er slechts drie van de vijf categorieën gemeten worden, namelijk ideologie (idee van god), publieke praktijk (kerkbezoek) en privépraktijk (gebedsfrequentie). De antwoordmogelijkheden lopen van 1 tot en met 5, waarbij geldt dat hoe lager de score, hoe minder religieus iemand is. Er is in dit onderzoek een gemiddelde score op basis van de items berekend. In het LISS-panel zijn er zes antwoordmogelijkheden voorgelegd, maar om te voldoen aan de CRS-scores zijn de antwoordmogelijkheden zo gecodeerd dat er nog maar een range van 1-5 is. De precieze vraagstelling van de items is te vinden in bijlage A. Ook voor deze schaal is een factor- en betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. Voor deze factoranalyse is gebruikgemaakt van een scree plot. Op basis van de interpretatie van deze scree plot blijkt er sprake te zijn van slechts één dimensie. De Cronbach's Alpha score is $\alpha = 0,85$. Deze score bevestigt dat er een sterke interne consistentie is. De factorladingen weergegeven in de component matrix, evenals de scree plot zijn te vinden in bijlage C2 (tabel en figuur).

3.2.4. Autoritarisme

Om ook de mogelijkheid te meten dat attitudes ten opzichte van genderdiversiteit kunnen worden toegeschreven aan autoritarisme, zal de mate van autoritarisme meegenomen worden. Vorige studies naar autoritaire waarden hebben gekeken naar een brede set aan onderwerpen zoals immigratie/multiculturalisme, het strafrecht en de steun voor basis democratische principes (Evans, Heath & Lalljee, 1996; Flanagan, 1987; Kitschelt, 1995). In het werk van Stubager (2008) werden bij het meten van autoritaire waarden items meegenomen over de bedreiging die immigratie vormt voor de nationale cultuur, over het veroordelen van geweldsmisdrijven en over de steun aan dictaturen in tijden van crisis. In dit onderzoek is een soortgelijke strategie gevolgd, maar door de beperkte metingen van autoritarisme in het LISS-panel kan er geen item meegenomen worden over het veroordelen van geweldsmisdrijven.

Er worden drie items rondom migratie en één item rondom de steun aan dictaturen meegenomen in dit onderzoek. De items zijn zodanig gecodeerd dat hoe hoger de score is, hoe hoger de mate van autoritarisme is. Een overzicht van de gebruikte items is te vinden in bijlage B. Uit de factoranalyse, waar er gebruik is gemaakt van een scree plot, blijkt op basis van de interpretatie dat er sprake is van

één dimensie. De factorladingen weergegeven in de component matrix zijn te zien in de bijlage in tabel C3. De scree plot is ook in de bijlage te vinden (figuur C3). Uit de betrouwbaarheidsanalyse die aan de hand van Cronbach's alpha is uitgevoerd, kwam een goede interne consistentie naar voren ($\alpha = 0,73$).

3.2.5. Controlevariabelen

In dit onderzoek worden ook verschillende controlevariabelen meegenomen. Ten eerste is de controlevariabele gender meegenomen. Onderzoek toont aan dat vrouwen vaker deelnemen aan highbrow culturele activiteiten, vergeleken met mannen (Cheerbo & Peters, 1995; DiMaggio, 1982; Dumais, 2002; Lizardo, 2006; Tepper, 2000). Gender is verder ook gebleken van invloed te zijn op attitudes ten opzichte van genderdiversiteit (Brassel & Anderson, 2019; Fisher et al., 2017). Mannen tonen vaker negatievere attitudes ten opzichte van genderdiverse personen vergeleken met vrouwen (Hill & Willoughby, 2005; King et al., 2009; Nagoshi et al., 2008; Tee & Hegarty, 2006; Winter et al., 2008). Ook wordt gender meegenomen als controlevariabele om de relatie tussen religieuze orthodoxie en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit te schatten. Vrouwen zijn namelijk over het algemeen meer religieus dan mannen (Moon, Tratner & McDonald, 2022). Aan de respondenten van het LISS-panel is gevraagd of ze zich identificeren als man (=1) of vrouw (=2). Er is voor deze variabele een dummyvariabele aangemaakt, waarbij 0=man en 1=vrouw (Van Oorschot, Arts & Halman, 2005). Hierbij dienen mannen als referentiegroep en vrouwen als vergelijkingsgroep. Dummyvariabelen worden gebruikt om categorische variabelen op te kunnen nemen in een regressieanalyse (Ángel Canela, Alegre & Ibarra, 2019).

Naast gender speelt leeftijd ook een rol. Zo is in onderzoek uit Hongkong en Zweden gevonden dat oudere mensen negatievere attitudes ten opzichte van genderdiverse mensen tonen (King et al., 2009; Landén & Innala, 2000). Ook tonen oudere mensen een hogere mate van autoritisme en religieuze orthodoxie (Ruffman et al., 2016; Zimmer et al., 2016). Leeftijd zal dan zowel meegenomen worden als controlevariabele voor de relatie tussen cultureel kapitaal en opvattingen over genderdiversiteit als voor de relatie tussen autoritarisme/religieuze orthodoxie en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit.

Opleidingsniveau zal naast onafhankelijke variabele ook meegenomen worden als controlevariabele. Mensen met een hoger opleidingsniveau participeren vaker in de highbrow cultuur (Reeves, 2015). Verder tonen lager opgeleiden een hogere mate van autoritarisme (Carnevale et al., 2020). Opleidingsniveau wordt dan ook bij zowel het mogelijke verband tussen belichaamd cultureel kapitaal en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit meegenomen als bij de mogelijke relatie tussen de mate van autoritarisme en attitudes jegens genderdiversiteit.

Als laatste zal ook inkomen meegenomen worden in dit onderzoek. Mensen met een hoog afgeronde opleiding hebben over het algemeen ook een hoger inkomen (De Mooij, 2012). Inkomen wordt dan ook meegenomen in de regressieanalyse om te kijken of een mogelijk verband tussen opleidingsniveau en opvattingen over genderdiversiteit dan ook echt komt door opleidingsniveau of dat het wordt verklaard door het verschil in inkomen. Inkomen houdt mogelijk ook verband met belichaamd

cultureel kapitaal. Zo blijkt dat zowel hoger opgeleiden als mensen met een hoog huishoudelijk inkomen vaker participeren in vormen van de highbrow cultuur (DiMaggio & Useem, 1987; Van Hek & Kraaykamp, 2013). Inkomen zal ook meegenomen worden om de relatie tussen autoritarisme en attitudes jegens genderdiversiteit te schatten. Zo is uit onderzoek namelijk gebleken dat er een relatie is tussen armoede en autoritarisme, waarbij mensen met een lager inkomen een hogere mate van autoritarisme tonen (Conway et al., 2017; Doty et al., 1991; Lipset, 1960/1981; McCann, 1999; Napier & Jost, 2008). Inkomen wordt gemeten aan de hand van het netto maandinkomen van het huishouden van een respondent. Er zal een logaritme van het netto-inkomen gebruikt worden, omdat netto-inkomen niet normaal verdeeld is (Noordzij et al., 2021).

3.3. Data-analyse

Om de relatie tussen cultureel kapitaal en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit te onderzoeken, wordt er gebruikgemaakt van lineaire regressieanalyses. Dit is aan de hand van vier modellen gedaan. Allereerst is er een regressieanalyse uitgevoerd, waarin het hoofdverband van cultureel kapitaal (opleidingsniveau en highbrow culturele consumptie) op attitudes ten opzichte van genderdiversiteit wordt geschat. Het tweede model is een meervoudige regressieanalyse, waarbij het hoofdverband nogmaals wordt geschat, maar deze keer met controle voor gender, leeftijd, netto-inkomen en opleidingsniveau (Hypothese 1 & 2). Tot slot zijn er twee regressieanalyses uitgevoerd om de relatie tussen religiositeit en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit en de relatie tussen autoritarisme en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit te schatten. Eerst is er een regressieanalyse uitgevoerd zonder controlevariabelen en daarna een met controlevariabelen (Hypothese 3).

3.4. Ethiek & privacy

De data die worden gebruikt, zijn afkomstig van een professioneel instituut. Zo wordt het beheerd door CentERdata, een non-profit onderzoeksinstituut van de Tilburg University (Scherpenzeel & Das, 2010). Verder zijn persoonsgegevens geanonimiseerd, waardoor de privacy van de respondenten gewaarborgd kan worden. Ook kunnen mensen zelf beslissen om wel of niet mee te doen aan het panel. Een combinatie van deze factoren maakt het dat de data van dit onderzoek ethisch verantwoord zijn en dat de privacy van betrokken respondenten gewaarborgd is.

4. Resultaten

4.1. Beschrijvende gegevens

Ten eerste is er een aantal beschrijvende gegevens geanalyseerd, die zijn weergegeven in onderstaande tabel. De gemiddelde leeftijd van de respondenten bedraagt 56,8 jaar. Dit komt niet helemaal overeen met de Nederlandse samenleving. De gemiddelde leeftijd in Nederland bedraagt namelijk 42,4 jaar (Centraal Bureau van de Statistiek, 2025). Nou focust dit onderzoek zich op 18 jarigen en ouder en is het logisch dat de gemiddelde leeftijd hoger ligt, maar zelfs al zouden alleen Nederlandse volwassenen meegenomen worden, kan verwacht worden dat de leeftijd lager zou liggen dan 56,8 jaar. Daarnaast is er een redelijk gelijke verdeling tussen mannen en vrouwen in dit onderzoek. Tot slot blijkt dat de gemiddelde respondent volgens de score van het CRS niet of zwak religieus is. Deze bevinding komt overeen met de algemene Nederlandse bevolking, waarbij 55 procent van de 15-plussers niet gelovig is (Centraal Bureau van de Statistiek, 2021).

Tabel 1: beschrijvende gegevens.

	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
Attitudes ten opzichte van genderdiversiteit					
Opleidingsniveau	1654	3,80	0,98	1,00	5,00
Highbrow culturele consumptie	1726	14,43	2,67	8,00	18,00
Religieuze orthodoxie	1733	0,18	0,30	0,00	2,33
Mate van autoritarisme	1733	2,02	1,15	1,00	5,00
Gender	1733	3,29	0,80	1,00	5,00
Leeftijd	1733	0,54		0,00	1,00
Netto inkomen	1733	56,88	17,26	19	104
	1579	3,47	0,24	2,00	5,17

4.2. Hypothese 1

Hypothese 1 stelt dat geïnstitutionaliseerd cultureel kapitaal samenhangt met attitudes ten opzichte van genderdiversiteit, waarbij een hogere mate van geïnstitutionaliseerd cultureel kapitaal samengaat met positievere attitudes. Deze hypothese wordt getoetst aan de hand van een regressieanalyse. Ten eerste

is de relatie tussen opleidingsniveau (geïstitutionaliseerd cultureel kapitaal) en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit geschat. De resultaten van deze regressieanalyse zijn te zien in onderstaande tabel:

Tabel 2: Resultaten van de regressieanalyse met geïstitutionaliseerd cultureel kapitaal, attitudes ten opzichte van genderdiversiteit en controlevariabelen.

	Model 1		Model 2	
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	<i>B</i>	<i>SE B</i>
Constante	2,91***	0,13	2,81***	0,38
Opleidingsniveau	0,06***	0,01	0,07***	0,01
Gender			0,27***	0,05
Leeftijd			0,00	0,00
Netto-inkomen			-0,07	0,11

Noot: *B*= ongestandaardiseerd coëfficiënt; *SE B*= standaardfout van *B*. *** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < 0.5$.

Uit de regressieanalyses, zowel met als zonder controlevariabelen, blijkt een positieve significante relatie ($b = 0,06$; $t = 6,92$; $p < .001$ & $b = 0,07$; $t = 7,02$; $p < .001$) tussen opleidingsniveau en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. Wanneer het opleidingsniveau stijgt, worden de attitudes positiever. Dit komt overeen met de literatuur en de verwachtingen. De regressiecoëfficiënt is 0,01 punt gestegen door het toevoegen van controlevariabelen. Een regressiecoëfficiënt van 0,07 betekent dat een toename van 1 punt op opleidingsniveau samenhangt met een gemiddelde stijging van 0,07 punten op de attitudes rondom genderdiversiteit schaal. Aangezien de waarden van opleidingsniveau lopen van 8 tot en met 18, zou dit betekenen dat het totale verschil tussen de laagst opgeleiden en hoogst opgeleiden gemiddeld 0,7 ($0,07 \times 10$) punten op de attitudes schaal bedraagt. De hoogst opgeleiden scoren dus gemiddeld 0,7 punten hoger op de attitudes jegens genderdiversiteit schaal, vergeleken met de laagst opgeleiden.

Deze score is meer dan twee derde van de standaarddeviatie van de attitudes ten opzichte van genderdiversiteit schaal. De hoogstopgeleiden scoren dus meer dan een twee derde standaarddeviatie hoger op de attitudeschaal vergeleken met de laagstopgeleide respondenten. Deze effecten samen met het feit dat de resultaten een positief significant verband tonen, betekenen dat er sprake is van een bescheiden, maar significante bijdrage van het opleidingsniveau in het vormen van attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. Hoger opgeleiden hebben positievere attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. Hiermee kan hypothese 1 bevestigd worden. Dit betekent dus dat er sprake is van een verband tussen geïstitutionaliseerd cultureel kapitaal en opvattingen over genderdiversiteit.

4.3. Hypothese 2

Na het schatten van de relatie tussen geïstitutionaliseerd cultureel kapitaal, is de relatie tussen belichaamd cultureel kapitaal en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit geschat. Ook hier wordt verwacht dat er sprake zal zijn van een positieve relatie, waarbij een hogere mate van belichaamd

cultureel kapitaal zal samengaan met positievere attitudes (hypothese 2). De resultaten hiervan zien er als volgt uit:

Tabel 3: resultaten van de regressieanalyse met belichaamd cultureel kapitaal, attitudes ten opzichte van genderdiversiteit en controlevariabelen.

	Model 1		Model 2	
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	<i>B</i>	<i>SE B</i>
Constante	3,76***	0,03	3,03***	0,39
Highbrow culturele consumptie	0,26***	0,08	0,18***	0,08
Gender			0,26***	0,05
Leeftijd			0,00	0,00
Netto-inkomen			-0,08	0,11
Opleidingsniveau			0,06***	0,01

Noot: *B*= ongestandaardiseerd coëfficiënt; *SE B*= standaardfout van *B*. *** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Uit de tabel is af te lezen dat er sprake is van een positief significant ($b = 0,26$; $t = 3,30$; $p < .001$ & $b = 0,18$; $t = 2,17$; $p = 0,03$) verband tussen belichaamd cultureel kapitaal en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit, zowel met als zonder controlevariabelen. Door het toevoegen van de verschillende controlevariabelen is de regressiecoëfficiënt verkleind van 0,26 naar 0,18. Dit betekent dat een klein deel van het verband wordt verklaard door gender en opleidingsniveau, de andere twee significante relaties. De regressiecoëfficiënt van 0,18 betekent dat een toename van 1 punt op de highbrow culturele consumptie schaal samenhangt met een gemiddelde stijging van 0,18 punten op de attitudes schaal. Aangezien de waarden van de highbrow culturele schaal lopen van 0 tot en met 2,33, zou dit betekenen dat het totale verschil tussen de mensen die het minst consumeren van de highbrow cultuur en mensen die het meest consumeren van de highbrow cultuur gemiddeld 0,42 ($0,18 \times 2,33$) punten op de attitudes schaal bedraagt. De mensen die het meest consumeren van de highbrow cultuur scoren dus gemiddeld 0,42 punten hoger op de attitudes jegens genderdiversiteit schaal, vergeleken met de mensen die het minst consumeren van de highbrow cultuur.

Ook hier kan gekeken worden naar de standaarddeviatie. 0,41 is iets minder dan de helft van de standaarddeviatie van de attitudeschaal (0,98). De respondenten die het meest de highbrow cultuur consumeren scoren dus iets minder dan de helft standaarddeviatie hoger op de attitudeschaal vergeleken met de respondenten die het minst de highbrow cultuur consumeren. Er is sprake van een significant verband met een relatief kleine effectgrootte. Ongeacht kan alsnog hypothese 2 aangenomen worden. Belichaamd cultureel kapitaal houdt dus verband met deze attitudes.

4.4. Hypothese 3

De derde en laatste hypothese stelt dat zowel een hoge mate van religieuze orthodoxie als autoritarisme zou samengaan met negatievere attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. Om deze hypothese te

kunnen toetsen, is er ook hier nogmaals een regressieanalyse uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn te zien in onderstaande tabel:

Tabel 4: resultaten van de regressieanalyse met religieuze orthodoxie, autoritarisme en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit.

	Model 1			Model 2		
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Constante	5,41***	0,10		4,51***	0,38	
Religieuze orthodoxie	0,21***	0,03	-0,25	0,22***	0,02	-0,27
Autoritarisme	0,36***	0,03	-0,30	0,32***	0,03	-0,27
Gender				0,28***	0,05	0,14
Leeftijd				0,00	0,00	0,07
Netto-inkomen				-0,04	0,10	-0,01
Opleidingsniveau				0,04***	0,01	0,11

Noot: *B*= ongestandaardiseerd coëfficiënt; *SE B*= standaardfout van *B*; β = gestandaardiseerd coëfficiënt *** $p < .001$. ** $p < .01$. * $p < .05$.

Ten eerste kan gesteld worden dat zowel religieuze orthodoxie ($b = -0,21$; $t = -11,05$; $p < .001$ & $b = -0,22$; $t = -11,28$; $p < .001$) als mate van autoritarisme ($b = -0,36$; $t = -13,07$; $p < .001$ & $b = -0,32$; $t = -10,89$; $p < .001$) een significante relatie hebben met attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. Daarnaast is bij beide sprake van een negatieve relatie. Dit komt overeen met de verwachtingen. Uit deze resultaten kan opgemaakt worden dat een hogere mate van religieuze orthodoxie en autoritarisme significant negatief samenhangen met attitudes ten opzichte van genderdiversiteit, waarbij dus negatievere attitudes verwacht kunnen worden wanneer er sprake is van een hogere mate van religieuze orthodoxie of autoritarisme. De regressiecoëfficiënt van religieuze orthodoxie is -0,22 wat betekent dat met elk punt dat er omhoog wordt gegaan op de CRS-schaal er 0,22 punt afgaat van de attitudes schaal. Het verschil in attitudes tussen de minst en meest religieuze respondenten is dan ook 1,10 punt (-0,22 x 5). Het verschil in attitudes tussen de minste en meeste mate van autoritarisme is 1,60 punt (-0,32 x 5). Beide schalen hebben namelijk een range van 5.

Ook hier kan de standaarddeviatie geïnterpreteerd worden. Beide regressiecoëfficiënten zijn groter dan de standaarddeviatie van de attitudeschaal en de regressiecoëfficiënt van autoritarisme is zelfs meer dan anderhalf keer zo groot als de standaarddeviatie van de attitudeschaal. Er is sprake van een redelijk grote effectgrootte voor zowel religieuze orthodoxie als autoritarisme. Hypothese 3 kan dan ook bevestigd worden. Attitudes ten opzichte van genderdiversiteit houden dus zowel verband met moreel traditionalisme als met autoritarisme. Er is dus inderdaad een overschrijding van de culturele dimensies, waarbij attitudes ten opzichte van genderdiversiteit onder beide concepten geschaard kan worden.

5. Discussie

5.1. Conclusie en beantwoording onderzoeksvraag

Welke rol speelt cultureel kapitaal als alternatieve verklaring voor attitudes rondom genderdiversiteit? Dit is de onderzoeksvraag die centraal stond in dit onderzoek. De aanleiding voor dit onderzoek is empirisch onderzoek waaruit blijkt dat er in Nederland steeds meer steun is voor seksuele diversiteit, maar dat de steun voor genderdiversiteit hierop achterblijft. Dit is opvallend, aangezien opvattingen over beide vormen van diversiteit in de wetenschap vaak vanuit vergelijkbare mechanismen worden verklaard. Binnen de huidige politieke sociologie worden opvattingen onderverdeeld in twee concepten, waarbij opvattingen over seksuele diversiteit en genderdiversiteit samengebracht worden onder het moreel traditionalisme. Religie wordt daarbij vaak genoemd als een van de belangrijkste verklaringen voor opvattingen over seksuele diversiteit en genderdiversiteit. Door secularisering zou men verwachten dat het niveau van moreel traditionalisme afneemt (De Koster & Van der Waal, 2007), zoals zichtbaar is in de toenemende steun voor seksuele diversiteit. Echter, deze ontwikkeling lijkt zich niet door te zetten ten aanzien van genderdiversiteit. Ook is te zien hoe sommige seculier rechtse partijen zich positief uitspreken over homorechten, maar zich zorgen maken over genderdiversiteit. Op basis van deze observatie wordt in dit onderzoek beargumenteerd dat attitudes rondom genderdiversiteit een nieuwe verklaring vragen. Aangezien ook seculier rechtse burgers en partijen, die vanuit mogelijk een autoritair punt opinies vormen, negatieve attitudes tonen jegens genderdiversiteit, is in dit onderzoek beargumenteerd dat de attitudes rondom genderdiversiteit niet alleen verklaard kunnen worden vanuit het moreel traditionalisme. Als aanvulling hierop wordt beargumenteerd dat ook autoritarisme een verklarende rol speelt. Hierbij wordt aansluiting gezocht bij theorieën die eerder succesvol zijn toegepast op het begrijpen van autoritarisme en etnocentrisme.

Autoritarisme kenmerkt zich door een scheiding tussen laag- en hoogopgeleiden en dit verschil wordt vaak toegeschreven aan een verschil in cultureel kapitaal. De invloed van cultureel kapitaal op een autoritair gedachtegoed wordt vaak verklaard via de dereïficatietheorie. Mensen met een hoog cultureel kapitaal hebben vaak een gedereïficeerd wereldbeeld (Gabennesch, 1972). Dit houdt in dat mensen cultuur beschouwen als een sociale constructie in plaats van een natuurlijk fenomeen. Hierdoor staan mensen met een hoog cultureel kapitaal minder negatief tegenover culturele diversiteit. Er is in dit onderzoek onderzocht of dit wereldbeeld ook geldig is voor opvattingen over genderdiversiteit, waarbij gender wordt gezien als een sociale constructie in plaats van een natuurlijk fenomeen. In dit onderzoek is dan ook gekeken naar de relatie tussen cultureel kapitaal (geïstitutionaliseerd & belichaamd cultureel kapitaal) en attitudes ten opzichte van genderdiversiteit, wat is getest aan de hand van drie hypothesen.

Uit de regressieanalyses blijkt dat zowel opleidingsniveau als highbrow culturele consumptie positief significant samen hangen met opvattingen over genderdiversiteit. Hiermee wordt zowel

hypothese 1 als hypothese 2 aangenomen. Op basis van deze bevindingen kan geconcludeerd worden dat beide vormen van cultureel kapitaal (geïstitutioniseerd- & belichaamd cultureel kapitaal) een significante rol spelen in het verklaren van attitudes ten opzichte van genderdiversiteit. Cultureel kapitaal vervult daarmee een rol als waardevolle aanvulling op de bestaande verklaringsmodellen.

Aangezien in dit onderzoek wordt beargumenteerd dat attitudes ten opzichte van genderdiversiteit zowel onder het moreel traditionalisme als onder het autoritarisme kunnen vallen, is dit getoetst met hypothese 3. Beide factoren bleken significant negatief samen te hangen met attitudes rondom genderdiversiteit. Deze bevinding onderstreept dat moreel traditionalisme en autoritarisme beide verklarende kaders zijn voor het begrijpen van opvattingen over genderdiversiteit.

Dit heeft implicaties voor de manier waarop opvattingen normaliter binnen de politieke sociologie worden begrepen. Attitudes ten opzichte van genderdiversiteit kunnen gezien worden als een ‘hybride’ issue dat zich beweegt op het snijvlak van beide dimensies. Dit dwingt tot een mogelijke heroverweging van bestaande theoretische modellen zoals de religieuze en autoritaire breuklijn: er moet erkend worden dat individuen hun houding ten aanzien van genderdiversiteit kunnen vormen vanuit uiteenlopende motieven, in dit geval zowel vanuit morele tradities als vanuit de wens naar sociale orde.

5.2. De rol van secularisering en mogelijkheden tot vervolgonderzoek.

In dit kopje wordt stil gestaan bij de mogelijke rol van secularisering. Ook worden er concrete mogelijkheden tot vervolgonderzoek voorgesteld, namelijk cross-nationaal onderzoek, longitudinaal onderzoek, onderzoek met diversiteit als moderator, onderzoek met politieke vrijheid als moderator en kwalitatief onderzoek.

5.2.1. Secularisering

De verwachting is dat secularisering een belangrijke rol speelt in de gevonden resultaten. De rol van secularisering kan twee verschillende kanten op worden beredeneerd. Secularisering is een complex proces dat zich op verschillende niveaus afspeelt (Pickel, 2017; Stolz & Tanner, 2019). Zo nam op individueel niveau zowel het geloof als het behoren tot een religieuze gemeenschap in Europa af. Deze individuele afname van religiositeit gaat gepaard met een dalende maatschappelijke invloed van het christendom. Het verloor bijvoorbeeld invloed op de politiek en moraliteit (Bruce, 2002; Norris & Inglehart, 2004). De rol van moreel traditionalisme zou volgens deze beredenering in landen zoals Nederland, waarbij er een sterke mate van secularisering is, sterk zijn afgenomen. Uit ander onderzoek komt een ander beeld naar voren. Hoewel het christendom in veel westerse landen aan aantrekkingskracht heeft verloren, lijken degenen die wel trouw zijn gebleven juist meer dan voorheen geneigd om het publieke belang van hun geloofsovertuiging te benadrukken. Zo stelde Casanova (1994) dat de religieuze afname samengaat met een groeiende wens tot deprivatisering van religie. Dit is een beweging die wijst op zowel secularisering als desecularisering. Zo blijkt dat in landen met een laag aantal christenen de relatie tussen individuele religiositeit en morele en politieke opvattingen sterker is

(Houtman, 2003; Scheepers, te Grotenhuis & Der Slik, 2002). Er is dan ook een toegenomen polarisatie tussen christenen en niet-christenen rondom morele thema's. Voor de tweede benadering is er meer steun gevonden (Achterberg et al., 2009).

Dit heeft invloed op de context waarin je dit onderzoek uitvoert. Zo kunnen er verschillende resultaten verwacht worden, afhankelijk van het land waarin het onderzoek is uitgevoerd en het jaartal waarin dit onderzoek is uitgevoerd. Als de eerste redenering aangehouden wordt, zou verwacht worden dat de rol van religie op de opvattingen over genderdiversiteit in gesecculariseerde landen laag is. Ook zou dan verwacht worden dat de rol van religieuze orthodoxie op de attitudes rondom genderdiversiteit door de jaren heen afgenomen zou zijn. Als de tweede redenering aangehouden zou worden, wat dus een aannemelijkere beredenering is, zou het tegenovergestelde verwacht worden. In gesecculariseerde landen zou je dan een sterkere relatie tussen individuele religiositeit en opvattingen over genderdiversiteit verwachten. Ook zou de relatie door de jaren heen dan sterker moeten worden. Vervolgonderzoek zou hierop kunnen inspelen. Zo zou er cross-nationaal onderzoek uitgevoerd kunnen worden waarbij sterk gesecculariseerde landen, zoals Zweden en Japan, vergeleken worden met sterk religieuze landen, zoals Nigeria en de Filipijnen (Finke & Adamczyk, 2008). Ook zou er longitudinaal onderzoek uitgevoerd kunnen worden, waarbij de invloed van secularisering door de tijd heen onderzocht kan worden.

Secularisering kan ook nog op een andere manier inspelen op dit onderzoek. Door secularisering zijn waardeoriëntaties en identiteiten hun traditionele legitimiteit en betekenis verloren. Traditioneel gezien werden de manieren waarop iemand denkt, doet en voelt gevormd door het christelijke geloof. Het wegvallen van deze gegeven vormen van denken, doen en voelen geeft mensen de verplichting om dit zelf vorm te geven. Mensen met hoger cultureel kapitaal zullen dit anders vormgeven dan mensen met lager cultureel kapitaal. Mensen met meer cultureel kapitaal hebben de neiging om culturele expressies te herkennen en dit resulteert in een gedereëficeerd wereldbeeld, wat betekent dat mensen cultuur eerder beschouwen als een sociale constructie in plaats van een natuurlijk gegeven (Gabennesch, 1972; Manevska, 2014; Manevska et al., 2010). Mensen met een laag cultureel kapitaal zullen opvattingen eerder begrijpen als een natuurlijk fenomeen en zullen culturele denkwijzen en gedragingen die niet overeenkomen met de eigen beschouwen als afwijkingen van de natuurlijke orde (De Koster & Van der Waal, 2014). Dit versterkt gevoelens van autoritarisme. Hierdoor zullen mensen met hoger cultureel kapitaal waardeoriëntaties anders vormgeven vergeleken met mensen met lager cultureel kapitaal. Ook moeten mensen in gesecculariseerde contexten zich verhouden tot meer diversiteit aan overtuigingen, waardoor verwacht kan worden dat de betekenis van cultureel kapitaal voor opvattingen, waaronder over genderdiversiteit, groter is in meer gesecculariseerde contexten. Cultureel kapitaal speelt dan mogelijk in gesecculariseerde landen een grotere verklarende rol voor attitudes dan in sterk religieuze landen.

De verwachting is dan dat in sterk gesecculariseerde samenlevingen niet alleen individuele religiositeit een steeds grotere rol speelt bij het vormen van opvattingen over bijvoorbeeld

genderdiversiteit, maar dat ook cultureel kapitaal krachtiger gaat wegen. Zowel moreel traditionalisme als autoritarisme zijn dan belangrijker geworden. Deze ontwikkeling suggereert dat secularisering op zichzelf geen garantie biedt voor meer begrip of acceptatie, maar eerder ruimte creëert waarin zowel het traditionele als autoritaire gedachtegoed hun stempel kunnen drukken.

5.2.2. Diversiteit als moderator

Er kan verwacht worden dat cultureel kapitaal ook een sterkere rol speelt in samenlevingen die gekenmerkt worden door meer heterogeniteit rondom de omgang met genderdiversiteit. In meer heterogene contexten zijn er meer concurrerende normen en waarden. Hierdoor is het vermogen om te navigeren tussen, kiezen uit en betekenis geven aan deze verschillende perspectieven extra bepalend voor hoe individuen zich positioneren. Dat vermogen wordt sterk bepaald door cultureel kapitaal.

Waarschijnlijk werkt iets soortgelijks ook voor contexten met een hoge mate van culturele en etnische diversiteit, aangezien het vermogen om om te gaan met deze diverse en complexe culturele orde grotendeels wordt bepaald door iemands cultureel kapitaal (De Koster & Van der Waal, 2014). De verwachting is dan ook dat cultureel kapitaal in deze context belangrijker wordt voor het vormen van attitudes. Vervolgonderzoek zou de mate van maatschappelijke diversiteit kunnen meenemen als moderator in de relatie tussen cultureel kapitaal en opvattingen over bijvoorbeeld genderdiversiteit. Het zou daarbij waardevol zijn om te onderzoeken of deze relatie sterker is in samenlevingen die gekenmerkt worden door hoge etnisch-culturele heterogeniteit en heterogeniteit rondom de omgang met genderdiversiteit.

5.2.3. Politieke vrijheid als moderator

Een andere moderator die onderzocht kan worden, is de politieke vrijheid binnen een land. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat politieke vrijheid de relatie tussen opleidingsniveau en liberale attitudes modereert (Huiquan Zhang & Brym, 2019). Uit onderzoek van Zhang & Brym (2019) blijkt dat in landen met een hoge mate van politieke vrijheid er een positieve relatie is tussen opleidingsniveau en positieve attitudes rondom homoseksualiteit. In onvrije of autoritaire contexten bleek dit effect te vervallen en kan het zelfs soms voorkomen dat een hoger opleidingsniveau zorgt voor meer intolerante attitudes. Binnen ondemocratische regimes wordt educatie beïnvloed en gestuurd door de regimes zelf, waarbij onderwijs wordt gebruikt om propaganda te verspreiden, de staatsideologie te bevorderen en om de stabiliteit van het regime te bevorderen. China is hier een voorbeeld, waarbij binnen het hogere onderwijs verplicht lesgegeven wordt in politieke propaganda en het idee van protesteren zwaar onderdrukt wordt binnen de campussen in China (King et al., 2013). De intenties van het regime staan dan ook centraal binnen de socialisatie die plaatsvindt binnen het onderwijs in niet democratische systemen. Door politieke vrijheid kunnen onderwijs- en cultuurinstellingen kritiek en wisselingen van argumenten op tradities stimuleren. Zodra de politieke vrijheid afneemt, wordt dit proces verhinderd.

Pas bij vrije politieke instituties komt het liberale potentieel van onderwijs en cultuur tot uiting.

Naast dat dit plaatsvindt bij de relatie tussen opleidingsniveau (wat kan dienen als vorm van geïnstitutionaliseerd cultureel kapitaal), kan ook hetzelfde modererende effect verwacht worden bij de relatie tussen belichaamd cultureel kapitaal en tolerantere houdingen. Zo werd hierboven al genoemd dat in politiek vrije landen cultuurinstellingen kritiek en discussie over bestaande tradities aan kunnen wakkeren. Zo kan kunst in liberale democratieën bijvoorbeeld tolerante gedachten aanwakkeren. In de westerse kunst is er vandaag de dag aandacht voor het denaturaliseren van cultuur. Westerse kunst kan kritisch zijn en de gangbare culturele betekenissen en praktijken verstoren. Hiermee wordt de sociale constructie van deze culturele betekenissen en praktijken aangetoond (Bell, 1976; Jensen, 1995). Aangezien cultuurinstellingen in onvrije democratieën hiervoor niet de mogelijkheid hebben, kan verwacht worden dat de positieve relatie tussen belichaamd cultureel kapitaal en tolerante attitudes verdwijnt, net zoals te zien is bij de relatie tussen opleidingsniveau (geïnstitutionaliseerd cultureel kapitaal) en liberale houdingen.

5.2.4. Kwalitatief onderzoek

Vervolgonderzoek zou aan de hand van kwalitatief onderzoek een diepgaander begrip kunnen ontwikkelen voor de achterliggende redenen van de opvattingen van mensen over genderdiversiteit. Met kwalitatief onderzoek kun je achterhalen wat de respondenten verstaan onder die ‘acceptatie’ van genderdiversiteit en welke beweegredenen hieraan ten grondslag liggen. In dit onderzoek wordt een hogere score op de attitudeschaal gezien als een vorm van positievere attitudes, maar het zou ook zo kunnen zijn dat dit eigenlijk een vorm van onverschilligheid is. Voor een diepgaander beeld is kwalitatief onderzoek aan de hand van diepte interviews geschikt.

5.3. Beperkingen

Ook dit onderzoek kent zijn beperkingen, die mogelijk de resultaten kunnen beïnvloeden. Ten eerste is er gebruik gemaakt van niet-geactualiseerde data en ten tweede is er een gebruik gemaakt van een beperkte meting voor attitudes ten opzichte van genderdiversiteit.

5.3.1. Niet-geactualiseerde data

De gebruikte dataset is afkomstig uit 2021 en is inmiddels vier jaar oud. Binnen deze vier jaar is het onderwerp genderdiversiteit sterk gepolitiseerd. Zo zijn er veel debatten geweest in de politiek, media en samenleving rondom de nieuwe transgenderwet. In de Tweede Kamer werd in september 2022 gedebatteerd over de uitvoering van deze transgenderwet en recentelijk riep een Kamermeerderheid het kabinet op om dit wetvoorstel terug te trekken, wat het maatschappelijk debat opnieuw aanwakkerde (NOS, 2024). Tegelijk werden in dezelfde periode de activiteiten van belangenorganisaties opgeschaald. Zo publiceerde het Transgender Netwerk in 2023 een kritisch jaarverslag. Door deze ontwikkelingen is het aannemelijk dat de attitudes van respondenten ten opzichte van genderdiversiteit sinds 2021

merkbaar zijn verschoven. Data uit 2021 beperkt de nauwkeurigheid van de analyses over de hedendaagse stand van zaken. Er kan namelijk verwacht worden dat de relatie tussen cultureel kapitaal en opvattingen over genderdiversiteit sterker is in context waarbij genderdiversiteit is gepolitiseerd. Aangezien het onderwerp genderdiversiteit op de politieke agenda staat, bieden politieke partijen en media ‘cues’ (standpunten, slogans etc.) over wat het goede en foute perspectief is. Mensen met cultureel kapitaal zijn beter in staat om deze verschillende cues te ontvangen en te begrijpen. Hierdoor komt een groter onderscheid in opvattingen tussen mensen met laag en hoog cultureel kapitaal. De resultaten die in dit onderzoek zijn gevonden, zijn dan ook gevonden in een ‘least likely case’.

5.3.2. Beperkte meting attitudes

De operationalisering van attitudes ten opzichte van genderdiversiteit beruiste slechts op twee items. Hoewel deze inhoudelijk relevant zijn, dekten ze slechts een gedeelte van het brede spectrum aan opvattingen (bijvoorbeeld over de voorlichting op scholen en opvattingen over genderfluïde personen). Hierdoor bestaat het risico dat nuances onopgemerkt blijven. Een volledig schaalinstrument met meerdere items per aspect zou de betrouwbaarheid en validiteit van de meting sterk vergroten.

5.4. Samenvattend

Er kan samenvattend gesteld worden dat cultureel kapitaal (geïnstitutioniseerd- & belichaamd cultureel kapitaal) een aanvullende verklaring is voor attitudes ten opzichte van genderdiversiteit bovenop al bestaande verklaringskaders en dat opvattingen over genderdiversiteit als issue zich beweegt op het snijvlak tussen moreel traditionalisme en autoritarisme.

Literatuurlijst

- Achterberg, P., & Houtman, D. (2006). "Why Do So Many People Vote 'Unnaturally'? A Cultural Explanation of Voting Behaviour," *European Journal of Political Research*, 45(1), 75–92.
- Achterberg, P., Aupers, S., Mascini, P., Houtman, D., De Koster, W., & Van der Waal, J. (2009). A Christian Cancellation of the Secularist Truce? Waning Christian Religiosity and Waning Religious Deprivatization in the West. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 48(4), 687-701.
- AD. (2024). *Campagnevideo's FvD over Spreidingswet en Transgender personen zijn strafbaar, oordeelt OM*. <https://www.ad.nl/binnenland/campagnevideos-fvd-over-spreidingswet-en-transgender-personen-zijn-strafbaar-oordeelt-om~a580cbb1/>
- Ángel Canela, M., Alegre, I., & Ibarra, A. (2019). *Quantitative Methods for Management; A practical Approach*. ISBN 978-3-030-17554-2
- Arboleda, V., Sandberg, D., & Vilain, E. (2014). DSDs: genetics, underlying pathologies and psychosexual differentiation. *Nature Reviews Endocrinology*, 10(10), 603–615. <https://doi.org/10.1038/nrendo.2014.130>
- Bell, D. (1976). *The Cultural Contradictions of Capitalism*. New York: Basic Books.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Harvard University Press: Cambridge, MA, USA, ISBN 0674212800.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*; Richardson, J.G., Ed.; Greenwood Press: Westport, CT, USA, 241–258, ISBN 0313235295
- Bovens, M. (2012). *Opleiding als scheidslijn: van oude en nieuwe maatschappelijke breukvlakken*. <http://hdl.handle.net/1765/32803>
- Bracke, S. (2012). 'From "saving women" to saving gays: Rescue narratives and their dis/continuities'. *European Journal of Women's Studies*, 19, 237–52.
- Brassel, S. T., & Anderson, V. N. (2019). Who thinks outside the gender box? Feminism, gender self-esteem, and attitudes toward trans people. *Sex Roles*. Advance online publication, 82, 447–462. <https://doi.org/10.1007/s11199-019-01066-4>.
- Bruce, S. (2002). *God is Dead: Secularization in the West*. Oxford: Blackwell.
- Casanova, J. (1994). *Public religions in the modern world*. Chicago, IL: University of Chicago Press.

- Carnevale, A. P., Smith, N., Dražanová, L., Gulish, A., & Campbell, K. P. (2020). *The Role of Education in Taming Authoritarian Attitudes*.
- CentERdata. (2024). *Methodology - LISS panel*. LISS Panel. Van <https://www.lissdata.nl/methodology>
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2021). Welk geloof hangen we aan? – Nederland in cijfers 2021. *Centraal Bureau voor de Statistiek*.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025). Leeftijdsverdeling. *Centraal Bureau Voor de Statistiek*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/leeftijd/bevolking>
- Cheerbo, J. M., & Peters, M. (1995). *American participation in opera and musical theater, 1992* (No. 32). Seven Locks Press.
- Ching, B. H.-H., & Xu, J. T. (2018). The effects of gender neuroessentialism on transprejudice: An experimental study. *Sex Roles*, 78(3–4), 228–241. <https://doi.org/10.1007/s11199-017-0786-3>
- Ching, B. H.-H., Xu, J. T., Chen, T. T., & Kong, K. H. C. (2020). Gender essentialism, authoritarianism, social dominance orientation, and filial piety as predictors for transprejudice in Chinese people. *Sex Roles*, 83(7–8), 426–441. <https://doi.org/10.1007/s11199-020-01123-3>
- Clawson, R. A., & Waltenburg, E. N. (2003). Support for a Supreme Court affirmative action decision: A story in black and white. *American Politics Research*, 31(3), 251–279.
- Conway L. G., Bongard K., Plaut V., Gornick L. J., Dodds D. P., Giresi T., Tweed R. G., Repke M. A., & Houck S. C. (2017). Ecological origins of freedom: Pathogens, heat stress, and frontier topography predict more vertical but less horizontal governmental restriction. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 43(10), 1378–1398.
- Daenekindt, S. (2007). High Culture. *Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Ritzer, G., Ed.; John Wiley & Sons, Ltd.: Oxford, UK, 1–2, ISBN 9781405124331.
- Dancygier R. M., Donnelly M. J. (2013) ‘Sectoral Economies, Economic Contexts, and Attitudes toward Immigration’, *The Journal of Politics*, 75, 17–35.
- de Clercq, B., Abel, T., Moor, I., Elgar, F.J., Lievens, J., Sioen, I., Braeckman, L., & Deforche, B. (2017). Social inequality in adolescents’ healthy food intake: The interplay between economic, social and cultural capital. *European Journal of Public Health*, 27(2), 279–286.
- De Koster, W., & Van der Waal, J. (2007). Cultural Value Orientations and Cristian Religiosity: On Moral Traditionalism, Authoritarianism, and their Implications for Voting Behavior. *International Political Science Review*, 28(4), 451–467.

- De Koster, W., & Van der Waal, J. (2014). Botsende opvattingen over etnische diversiteit en sociale orde: Hoe zijn verschillen tussen lager- en hoger opgeleiden te verklaren? In *Gescheiden werelden? Een verkenning van sociaal-culturele tegenstellingen in Nederland*, 165-190. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edt041>.
- De Lange, S. L., & Mügge, L. M. (2015). Gender and right-wing populism in the Low Countries: Ideological variations across parties and time. *Patterns of Prejudice*, 49(1–2), 61–80.
- De Mooij, M., Geerdinck, M., Oostrom, L., & Van Weert, C. (2012). *Studeren loont. Inkomens van afgestudeerden in het mbo, hbo en wetenschappelijk onderwijs*. Centraal Bureau voor de Statistiek.
- De Witte, H., & Billiet, J. (1999). “Economic and Cultural Conservatism in Flanders: In Search of Concepts, Determinants and Impact on Voting Behaviour,” in H. de Witte and P. Scheepers (eds), *Ideology in the Low Countries: Trends, Models and Lacunae*. Assen: Van Gorcum
- DiMaggio, P. (1982). Cultural capital and school success: the impact of status culture participation on the grades of U.S. high school students. *American Sociological Review*, 47, 189-201.
- DiMaggio, P., & Useem, M. (1987). Social Class and Arts Consumption. *Theory and Society*, 5, 141-161
- DiMaggio, P., & Mukhtar, T. (2004). Arts participation as cultural capital in the United States, 1982-2002: signs of decline? *Poetics*, 32(2), 169-194.
- Doty R. M., Peterson B. E., & Winter D. G. (1991). Threat and authoritarianism in the United States, 1978–1987. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(4), 629–640.
- Dudink, S. (2017). A queer nodal point: Homosexuality in Dutch debates on Islam and multiculturalism. *Sexualities*, 20(1–2), 3–23.
- Dumais, S. (2002). Cultural capital, gender: and school success: the role of habitus. *Sociology of Education*, 75, 44-68.
- Eisinga, R., Te Grotenhuis, M., & Pelzer, B. (2012). The reliability of a two-item scale: Pearson, Cronbach, or Spearman-Brown. *International Journal of Public Health*, 58, 637-642.
- Elchardus, M., & Siongers, J. (Red.). (2009). *Vreemden: Naar een cultuursociologische benadering van ethnocentrisme*. Tiel: LannooCampus.
- Elias, N., & Colvin, R. (2019). A third option: Understanding and assessing non-binary gender policies in the United States. *Administrative Theory and Praxis*, 42(2), 191–211. <https://doi.org/10.1080/10841806.2019.1659046>

- Elischberger, H., Glazier, J. J., & Hill, e. D. (2016). "Boys Don't Cry"- or Dot They? Adult Attitudes and Beliefs About Transgender Youth. *Sex Roles*, 75(5-6).
- Ersanilli, E., & Präg, P. (2021). Fixed-term work contracts and anti-immigration attitudes. A novel test of ethnic competition theory. *Socio-Economic Review*, 21(1), 293-318.
<https://doi.org/10.1093/ser/mwab059>.
- Evans, G., & Heath, A. (1995). "The Measurement of Left-Right and Libertarian-Authoritarian Values: A Comparison of Balanced and Unbalanced Scales," *Quality and Quantity*, 29(2), 191–206.
- Evans, G., Heath, A., & Lalljee, M. (1996). "Measuring Left-Right and Libertarian-Authoritarian Values in the British Electorate," *British Journal of Sociology*, 47(1), 93–112.
- Fabrigar, L. R., Wegener, D. T., MacCallum, R. C., & Strahan, E. J. (1999). Evaluating the use of exploratory factor analysis in psychological research. *Psychological Methods*, 4, 272-299.
- Finke, R., & Adamczyk, A. (2008). CROSS-NATIONAL MORAL BELIEFS: The Influence of National Religious Context. *The Sociological Quarterly*, 49(4), 617-652.
- Fisher, A. D., Castellini, G., Ristori, J., Casale, H., Giovanardi, G., Carone, N., & Ricca, V. (2017). Who has the worst attitudes toward sexual minorities? Comparison of transphobia and homophobia levels in gender dysphoric individuals, the general population and health care providers. *Journal of Endocrinological Investigation*, 40, 263–273.
<https://doi.org/10.1007/s40618-016-0552-3>.
- Flanagan, S.C. (1987) 'Value Change in Indus-trial Societies', *American Political Science Review* 81(4), 1303–19.
- Gabennesch, H. (1972). Authoritarianism as world view. *American Journal of Sociology*, 77(5), 857-875.
- Garelick, A. S., Filip-Crawford, G., Varley, A. H., Nagoshi, C. T., Nagoshi, J. L., & Evans, R. (2017). Beyond the binary: Exploring the role of ambiguity in biphobia and transphobia. *Journal of Bisexuality*, 17(2), 172–189.
- Golob, T., Gorišek, M., & Makarovič, M. (2023). Authoritarian and Populist Challenges to Democracy Correspond to a Lack of Economic, Social, and Cultural Capitals. *Societies*, 13, 181. <https://doi.org/10.3390/soc13080181>.
- Goodwin, L. D. (1999). The Role of Factor Analysis in the Estimation of Construct Validity. *Measurement in Physical Education and Exercise Science*, 3(2), 85-100

- Gorsuch, R. L. (1983). *Factor analysis* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum
- Grenfell, M., & Lebaron, F. (2014). *Bourdieu and data analysis: Methodological principles and practice*. Peter Lang AG.
- Huiquan Zhang, T., & Brym, R. (2019). Tolerance of Homosexuality in 88 Countries: Education, Political Freedom, and Liberalism. *Sociological Forum*.
- Heath, A., Evans, G., & Martin, J. (1994). "The Measurement of Core Beliefs and Values: The Development of Balanced Socialist/Laissez Faire and Libertarian/Authoritarian Scales," *British Journal of Political Science*, 24(1), 115–32.
- Hill, D. B., & Willoughby, B. L. B. (2005). The development and validation of the genderism and transphobia scale. *Sex Roles*, 53, 531–544. doi:10.1007/s11199-005-7140-x.
- Houtman, D. (1994). *Werkloosheid en sociale rechtvaardigheid. Oordelen over de rechten en plichten van werklozen*. Meppel: Boom.
- Houtman, D. (2003). *Class and Politics in Contemporary Social Science. "Marxism Lite" and Its Blind Spot for Culture*. New York: Aldine de Gruyter.
- Houtman, D., & Achterberg, P. (2010). Two lefts and two rights: Class voting and cultural voting in the Netherlands, 2002. *Sociologie*, 1, 61–76.
- Houtman, D., Achterberg, P., & Derks, A. (2008). *Farewell to the Leftist Working Class*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Houtman, D., Achterberg, P., & Van der Waal, J. (2011). "One Nation Without God? Post-Christian Cultural Conflict in the Netherlands." In *Paradoxes of Individualization: Social Control and Social Conflict in Contemporary Modernity*. Farnham: Ashgate, 123–140.
- Huber, S., & Huber, O. W. (2012). The centrality of religiosity scale (CRS). *Religions*, 3(3), 710-724.
- Jacobs, K., Lubbers, M., Sipma, T., Spierings, N., & Van der Meer, T. (2021). *Dutch Parliamentary Election Study 2021* (DPES/NKO 2021). Nijmegen: SKON.
- Jæger, M.M., & Møllegaard, S. (2017). Cultural capital, teacher bias, and educational success: New evidence from monozygotic twins. *Social Science Research*, 65, 130–144.
- Jeannotte, M. S. (2003). Singing alone? The contribution of cultural capital to social cohesion and sustainable communities. *International Journal of Cultural Policy*, 9(1), 35-49.
- Jensen, R. (1995). The culture wars, 1965-1995: A historian's map. *Journal of Social History*, 29, 17-37.

- Kanamori, Y., Cornelius-White, J. H. D., Pegors, T. K., Daniel, T., & Hulgus, J. (2017). Development and validation of the Transgender Attitudes and Beliefs Scale. *Archives of Sexual Behavior*, 46(5), 1503–1515. <https://doi.org/10.1007/s10508-016-0840-1>
- King, G., Pan, J., & Roberts, M. E. (2013). How Censorship in China Allows Government Criticism but Silences Collective Expression.” *American Political Science Review*, 107(2), 1-18.
- King, M. E., Winter, S., & Webster, B. (2009). Contact reduces transprejudice: A study on attitudes towards transgenderism and transgender civil rights in Hong Kong. *International Journal of Sexual Health*, 21, 17–34. doi:10.1080/19317610802434609.
- Kitschelt, H. (1995). *The Radical Right in Western Europe. A Comparative Analysis*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Lakatos, Z. (2015). “Traditional Values and the Inglehart Constructs.” *Public Opinion Quarterly*, 79(1), 291–324.
- Lancaster, A. M. (2019). Not so radical after all: Ideological diversity among radical right supporters and its implications. *Political Studies*. doi:10.1177/0032321719870468
- Landén, M., & Innala, S. (2000). Attitudes toward transsexualism in a Swedish national survey. *Archives of Sexual Behavior*, 29, 375–388. doi:10.1023/A:1001970521182.
- Lipset, S. M. (1959). *Political Man: The Social Bases of Politics*. New York: Doubleday
- Lipset S. (1981). *Political man: The social bases of politics*. Doubleday. (Original work published 1960)
- Lizardo, O. (2006). The puzzle of women’s highbrow culture consumption: integrating gender and work into Bourdieu’s class theory of taste, *Poetics*, 34, 1-23.
- Makwana, A. P., Dhont, K., keersmaecker, J., Akhlaghi-Ghaffarokh, P., Masure, M., & Roets, A. (2018). The motivated cognitive basis of transphobia: The roles of right-wing ideologies and gender role beliefs. *Sex Roles*, 79(3-4), 206–217. <https://doi.org/10.1007/s11199-017-0860-x>
- Manevska, K. (2014). *Beyond the Ethnic Divide: Toward a Cultural-Sociological Understanding of Ethnocentrism* (proefschrift). Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Manevska, K., & Achterberg, P. (2013). Immigration and perceived ethnic threat: Cultural capital and economic explanations. *European Sociological Review*, 29(3), 437-449.

- Manevska, K., Van der Waal, J., Achterberg, P., Houtman, D., & de Koster, W. (2010). ‘Sommigen zijn gelijkjer dan anderen’: Economisch egalitarisme en verzorgingsstaatschauvinisme in Nederland, *Sociologie*, 6(1), 3-25.
- McCann S. J. H. (1999). Threatening times and fluctuations in American church memberships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(3), 325–336.
- Meuleman, R. & Kraaykamp, G. (2024). Cultural capital, network resources, and occupational attainment: an panel study on the intragenerational conversion of cultural resources. *European Sociological Review*, 40(5), 887-902.
- Moon, J. W., Tratner, A. E., & McDonald, M. M. (2022). Men are less religious in more gender-equal countries. *Proceedings. Biological sciences*, 289(1968), 20212474.
<https://doi.org/10.1098/rspb.2021.2474>
- Nagoshi, J. L., Adams, K. A., Terrell, H. K., Hill, E. D., Brzuzy, S., & Nagoshi, C. T. (2008). Gender differences in correlates of homophobia and transphobia. *Sex Roles*, 59, 521–531.
[doi:10.1007/s11199-008-9458-7](https://doi.org/10.1007/s11199-008-9458-7).
- Napier J. L., & Jost J. T. (2008). The “antidemocratic personality” revisited: A cross-national investigation of working-class authoritarianism. *Journal of Social Issues*, 64(3), 595–617.
- Nelson, T. E., Oxley, Z. M., & Clawson, R. A. (1997). Toward a psychology of framing effects. *Political Behavior*, 19(3), 221–246.
- Noordzij, K., de Koster, W., & van der Waal, J. (2021). A revolt of the deplored? The role of perceived cultural distance in the educational gradient in anti-establishment politics. *The British Journal of Sociology*, 72(5), 1448-1463. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12892>
- Noordzij, K., de Koster, W., & van der Waal, J. (2023). Explaining the educational gradient in trust in politicians: a video-vignette survey experiment. *West European Politics*, 47(4), 784–812.
<https://doi.org/10.1080/01402382.2023.2250163>
- Norris, P., & Inglehart, R. (2004). *Sacred and Secular: Religion and Politics Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norton, A. T., & Herek, G. M. (2013). Heterosexuals’ attitudes toward transgender people: Findings from a national probability sample of US adults. *Sex Roles*, 68(11–12), 738–753.
- Panteia, Movisie & Ipsos I&O. (2024). *Lhbtqi+-monitor 2024*. Zoetermeer: Panteia.
- Pardos-Prado S., Xena C. (2019) ‘Skill Specificity and Attitudes toward Immigration’, *American Journal of Political Science*, 63, 286–304.

- Pecoraro M., Ruedin D. (2016) ‘A Foreigner Who Does Not Steal My Job: The Role of Unemployment Risk and Values in Attitudes toward Equal Opportunities’, *International Migration Review*, 50, 628–666. <https://doi.org/10.1111/imre.12162>.
- Perez-Arche, H., & Miller, D. J. (2021). What predicts attitudes toward transgender and nonbinary people? An exploration of gender, authoritarianism, social dominance, and gender ideology. *Sex Roles*, 85(3–4), 172–189. <https://doi.org/10.1007/s11199-020-01212-3>
- Peterson, B. E., & Zurbriggen, E. L. (2010). Gender, sexuality, and the authoritarian personality. *Journal of Personality*, 78, 1801–1826. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00670.x>.
- Pless, A., & Houtman, D. (2021). ‘Moral Traditionalism and Authoritarianism in PostCommunist Eastern Europe: Converging Cultural Value Divides?’, in Elżbieta Hałas and Nicolas Maslowski (eds.), *Politics of Symbolization Across Central and Eastern Europe*. Berlin: Peter Lang, 187–204.
- Pless, A., Tromp, P., & Houtman, D. (2023). Religious and secular value divides in Western Europe: A cross-national comparison (1981-2008). *International Political Science Review*, 44(2), 178-194.
- Pickel, G. (2017). Secularization—an empirically consolidated narrative in the face of an increasing influence of religion on politics. *Política & Sociedade*, 16(36), 259–294.
- Puar, J. K. (2007). *Terrorist assemblages: Homonationalism in queer times*. Durham: Duke University Press.
- Reeves, A. (2015). Neither class nor status: Arts participation and the social strata. *Sociology*, 49(4), 624-642.
- Ruffman, T., Wilson, M., Henry, J. D., Dawson, A., Chen, Y., Kladnitski, N., Myftari, E., Murray, J., Halberstadt, J., & Hunter, J. A. (2016). Age differences in right-wing authoritarianism and their relation to emotion recognition. *Emotion*, 16(2), 226–236
- Scheepers, P., Te Grotenhuis, M., & Van Der Slik, F. (2002). Education, religiosity and moral attitudes: Explaining cross-national effect differences. *Sociology of Religion*, 63(2):157–77.
- Scherpenzeel, A.C., & Das, M. (2010). “True” Longitudinal and Probability-Based Internet Panels: Evidence From the Netherlands. In Das, M., P. Ester, and L. Kaczmirek (Eds.), *Social and Behavioral Research and the Internet: Advances in Applied Methods and Research Strategies*. (pp. 77-104). Boca Raton: Taylor & Francis.
- Schotten, C. H. (2016). Homonationalism: from critique to diagnosis, or, we are all homonational now. *International Feminist Journal of Politics*, 18, 351–370.

- Schudson, Z. C., & van Anders, S. M. (2022). Gender/sex diversity beliefs: Scale construction, validation, and links to prejudice. *Group Processes and Intergroup Relations*, 25(4), 1011–1036. <https://doi.org/10.1177/1368430220987595>
- Slootmaeckers, K., & Lievens, J. (2014). Cultural Capital and Attitudes Toward Homosexuals: Exploring the Relation Between Lifestyles and Homonegativity. *Journal of Homosexuality*, 61(7), 962-979.
- Solomon, H. E., & Kurtz-Costes, B. (2018). Media's Influence on Perceptions of Trans Women. *Sexuality Research and Social Policy*, 15(1), 34–47. doi: 10.1007/s13178-017-0280-2
- Spierings, N., Lubbers, M., & Zaslove, A. (2017). 'Sexually modern nativist voters': Do they exist and do they vote for the populist radical right? *Gender and Education*, 29, 216–237.
- Stolz, J., & Tanner, P. (2019). *Secularization, secularity, and secularism in the new millennium: macro-theories and research*. Oxford Research Encyclopedia of Politics.
- Stubager, R. (2008). Education effects on authoritarian-libertarian values: a question of socialization. *The British Journal of Sociology*, 59(2).
- Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making Sense of Cronbach's Alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53-55.
- Tee, N., & Hegarty, P. (2006). Predicting opposition to the civil rights of trans persons in the United Kingdom. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 16, 70–80. doi:10.1002/casp.851.
- Tepper, S. J. (2000). Fiction reading in America: explaining the gender gap, *Poetics*, 27, 255-275.
- Van Hek, M. & Kraaykamp, G. (2013). Cultural Consumption Across Countries: A Multi-Level Analysis of Social inequality in Highbrow Culture in Europe. *Poetics*, 41, 323-341.
- Van Oorschot, W. J. H., Arts, W. A., & Halman, L. C. J. M (2005). Welfare state effects on social capital and informal solidarity in the European Union: evidence from the 1999/2000 European Values Study. *Policy and Politics: Studies of local government and its services*, 33(1), 33-54.
- Van der Waal, J. (2015). *The Global City Debate Reconsidered. Economic Globalisation in Contemporary Dutch Cities*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Van der Waal, J., & De Koster, W. (2015). Why do the less educated oppose trade openness? A test of three explanations in the Netherlands. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 2(3-4), 313-344.

- Van der Waal, J., & Houtman, D. (2011). Tolerance in the post-industrial city: Assessing the ethnocentrism of less-educated natives in 22 Dutch cities. *Urban Affairs Review*, 47, 642–71.
- Van der Waal, J., De Koster, W., Van Meurs, T., Noordzij, K., Oude Groeniger, J., & Schaap, J. (2024). Advancing Stratification Research by Measuring Nondeclarative Cultural Capital: A National Population-Based Study Combining IAT and Survey Data. *American Sociological Review*, 89(4), 735-760.
- Winter, S., Webster, B., & Cheung, P. K. E. (2008). Measuring Hong Kong undergraduate students attitudes towards transpeople. *Sex Roles*, 59, 670–683. doi:10.1007/s11199-008-9462-y.
- Yaish, M., & Katz-Gerro, T. (2012). Disentangling ‘Cultural Capital’: The Consequences of Cultural and Economic Resources for Taste and Participation. *European Sociological Review*, 28(2), 169-185.
- Zimmer, Z., Jagger, C., Chiu, C. T., Oftedal, M. B. Rojo, F., & Saito, Y. (2016). Spirituality, religiosity, aging and health in global perspective: A review. *SSM Population Health*, 10(2), 373-381.

6. Bijlage

A. Meting van religiositeit

Zoals vermeld wordt voor de meting van religiositeit een gemodificeerde variant van de *Centrality of Religiosity Scale* (CRS) gebruikt (Huber & Huber, 2012). De respondenten zijn drie multiplechoicevragen voorgelegd. De antwoorden kunnen een score van 1 tot en met 6 betekenen. Na het coderen van sommige antwoordmogelijkheden, betekent nu hoe hoger de score is, hoe hoger de mate van religiositeit. Ook is het zo gecodeerd dat de antwoordmogelijkheden nog maar van 1 tot en met 5 lopen. De vragen lopen langs drie thema's, die elk een eigen vraag heeft:

Ideologie: Welke van de volgende uitspraken komt het meest overeen met uw idee over god?

Publieke praktijk: Afgezien van speciale gelegenheden zoals huwelijken en begrafeningen, hoe vaak gaat u naar religieuze bijeenkomsten?

Privépraktijk: Los van wanneer u naar religieuze bijeenkomsten gaat, hoe vaak bidt u?

Tabel A1: her codering van ideologie in 5 niveaus.

Ideologie	5 niveaus
Ik geloof niet in God	
Ik weet niet of er een God is en ik geloof niet dat er een manier is om dit te weten te komen	1
Ik geloof niet in een God, die zich met ieder van ons persoonlijk bezighoudt, maar ik geloof wel in een hogere macht	2
Op sommige momenten geloof ik in God, op andere momenten niet	3
Ik geloof in God, al heb ik mijn twijfels	4
Ik geloof zonder twijfel dat God bestaat	5

Tabel A2: her codering van publieke praktijk in 5 niveaus.

Publieke praktijk	5 niveaus
Nooit	1
1 of enkele keren per jaar	2
Ten minste 1 keer per maand	3
1 keer per week	4
Meer dan 1 keer per week	
Elke dag	5

Tabel A3: her codering van privépraktijk in 5 niveaus.

Privépraktijk	5 niveaus
nooit	1
1 of enkele keren per jaar	2
Ten minste 1 keer per maand	
1 keer per week	3
Meer dan 1 keer per week	4
Elke dag	5

B. Meting van autoritarisme

Voor de meting van autoritarisme zijn drie items meegenomen die betrekking hebben tot immigratie/multiculturalisme en een vraag die betrekking heeft tot de steun aan sterk leiderschap. Bij alle items wordt gebruikgemaakt van een 5-punt Likertschaal (helemaal mee eens - helemaal mee oneens). Hoe hoger de score hoe sterker het autoritaire sentiment is. De items zijn als volgt:

Immigratie/ multiculturalisme:

1. Immigranten moeten zich aanpassen aan de Nederlandse tradities en gewoonten.
2. De Nederlandse cultuur wordt bedreigd door immigranten.
3. Immigranten zorgen voor misdaad in Nederland.

Steun aan sterk leiderschap:

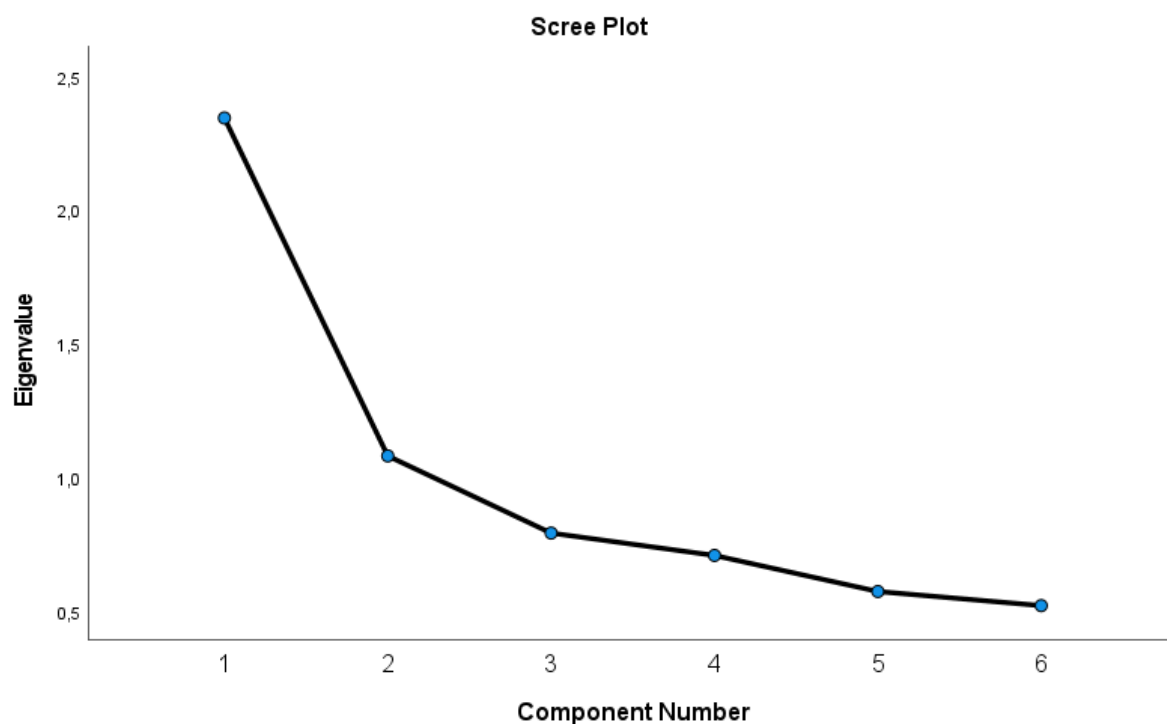
1. Wat we nodig hebben zijn minder wetten en instellingen en meer moedige, onvermoeibare en trouwe leiders waar het volk vertrouwen in kan hebben.

C. Factorladingen en scree plot

Tabel C1: Factorladingen van de items van highbrow culturele consumptie.

Items	factorladingen
Hoe vaak bent u in de afgelopen 12 maanden naar de volgende voorstellingen of concerten geweest?	
Een toneelvoorstelling	0,59
Een dans- of balletvoorstelling	0,65
Een klassiek concert	0,68
Een opera	0,62
Hoe vaak hebt u de afgelopen 12 maanden een bezoek gebracht aan een...	
Een museum	0,62
Een kunstgalerie	0,58
eigenwaarde	2,34
R^2	0,39
Cronbach's alpha	0,60

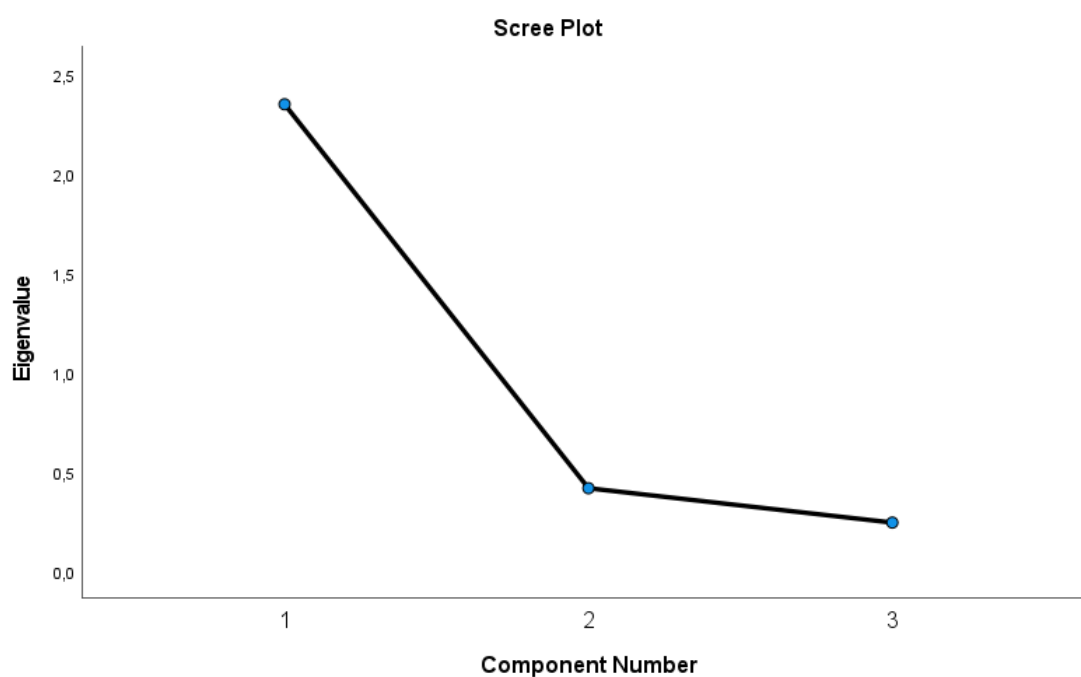
Figuur C1: scree plot van de factoranalyse van highbrow culturele consumptie.

Tabel C2: factorladingen van de items van religieuze orthodoxie.

items	Factorladingen
Welke van de volgende uitspraken komen het meest overeen met uw idee over God?	0,88
Afgezien van speciale gelegenheden zoals huwelijken en begrafeningen, hoe vaak gaat u naar religieuze bijeenkomsten?	0,85
Los van wanneer u naar religieuze bijeenkomsten gaat, hoe vaak bidt u?	0,92
eigenwaarde	2,34
R^2	0,78
Cronbach's alpha	0,85

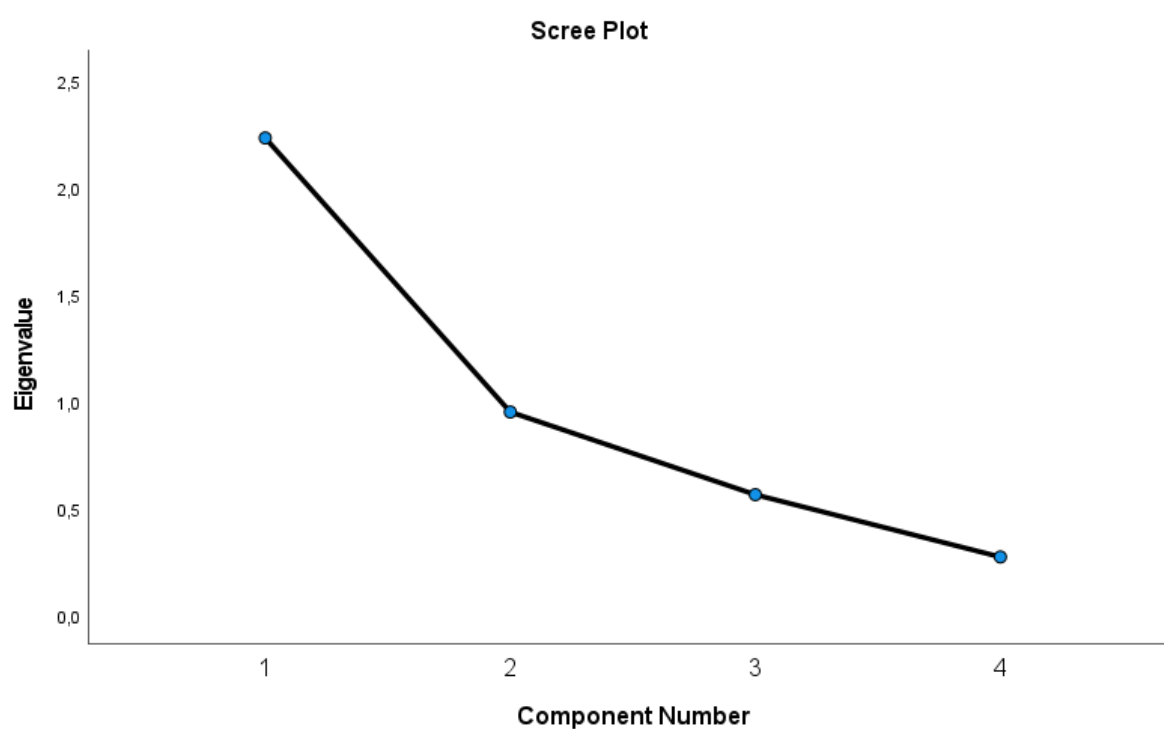
Figuur C2: scree plot van de factoranalyse van religieuze orthodoxie.

Tabel C3: Factorladingen van de items van autoritarisme.

Items	factorladingen
Wat we nodig hebben zijn minder wetten en instellingen en meer moedige, onvermoeibare en trouwe leiders waar het volk vertrouwen in kan hebben.	0,31
Immigranten moeten zich aanpassen aan de Nederlandse tradities en gewoonten.	0,76
De Nederlandse cultuur wordt bedreigd door immigranten.	0,88
Immigranten zorgen voor misdaad in Nederland.	0,88
Eigenwaarde	2,23
R^2	0,56
Cronbach's alpha	0,70

Figuur C3: scree plot van de factoranalyse van mate van autoritarisme.

CHECKLIST ETHICAL AND PRIVACY ASPECTS OF RESEARCH

INSTRUCTION

This checklist should be completed for every research study that is conducted at the Department of Public Administration and Sociology (DPAS). This checklist should be completed *before* commencing with data collection or approaching participants. Students can complete this checklist with help of their supervisor.

This checklist is a mandatory part of the empirical master's thesis and has to be uploaded along with the research proposal.

The guideline for ethical aspects of research of the Dutch Sociological Association (NSV) can be found on their website (http://www.nsv-sociologie.nl/?page_id=17). If you have doubts about ethical or privacy aspects of your research study, discuss and resolve the matter with your EUR supervisor. If needed and if advised to do so by your supervisor, you can also consult Dr. Bonnie French, coordinator of the Sociology Master's Thesis program.

PART I: GENERAL INFORMATION

Project title: Cultureel Kapitaal Kleurt Genderopvattingen.

Name, email of student: Merel van Bockel; 614087jb@eur.nl

Name, email of supervisor: Willem de Koster; dekoester@essb.eur.nl

Start date and duration: April 4 2025/ 3 months.

Is the research study conducted within DPAS
NO

YES -

If 'NO': at or for what institute or organization will the study be conducted?
(e.g. internship organization)

PART II: HUMAN SUBJECTS

1. Does your research involve human participants. **YES -**
NO

If 'NO': skip to part V.

- If 'YES': does the study involve medical or physical research? **YES -**
NO

Research that falls under the Medical Research Involving Human Subjects Act ([WMO](#)) must first be submitted to [an accredited medical research ethics committee](#) or the Central Committee on Research Involving Human Subjects ([CCMO](#)).

2. Does your research involve field observations without manipulations
that will not involve identification of participants. **YES -**
NO

If 'YES': skip to part IV.

3. Research involving completely anonymous data files (secondary
data that has been anonymized by someone else). **YES -**
NO

If 'YES': skip to part IV.

PART III: PARTICIPANTS

1. Will information about the nature of the study and about what participants can expect during the study be withheld from them? YES - NO
2. Will any of the participants not be asked for verbal or written 'informed consent,' whereby they agree to participate in the study? YES - NO
3. Will information about the possibility to discontinue the participation at any time be withheld from participants? YES - NO
4. Will the study involve actively deceiving the participants? YES - NO
Note: almost all research studies involve some kind of deception of participants. Try to think about what types of deception are ethical or non-ethical (e.g. purpose of the study is not told, coercion is exerted on participants, giving participants the feeling that they harm other people by making certain decisions, etc.).
5. Does the study involve the risk of causing psychological stress or negative emotions beyond those normally encountered by participants? YES - NO
6. Will information be collected about special categories of data, as defined by the GDPR (e.g. racial or ethnic origin, political opinions, religious or philosophical beliefs, trade union membership, genetic data, biometric data for the purpose of uniquely identifying a person, data concerning mental or physical health, data concerning a person's sex life or sexual orientation)? YES - NO
7. Will the study involve the participation of minors (<18 years old) or other groups that cannot give consent? YES - NO
8. Is the health and/or safety of participants at risk during the study? YES - NO
9. Can participants be identified by the study results or can the confidentiality of the participants' identity not be ensured? YES - NO

10. Are there any other possible ethical issues with regard to this study? YES -
NO

If you have answered 'YES' to any of the previous questions, please indicate below why this issue is unavoidable in this study.

What safeguards are taken to relieve possible adverse consequences of these issues (e.g., informing participants about the study afterwards, extra safety regulations, etc.).

Are there any unintended circumstances in the study that can cause harm or have negative (emotional) consequences to the participants? Indicate what possible circumstances this could be.

Please attach your informed consent form in Appendix I, if applicable.

Continue to part IV.

PART IV: SAMPLE

Where will you collect or obtain your data?

The data will be obtained from the LISS Data Archive

Note: indicate for separate data sources.

What is the (anticipated) size of your sample?

The Dutch Parliamentary Election Study includes a total of 2070 participants. Since three different datasets will be combined in this study, the number of respondents used in the analysis is 1733

Note: indicate for separate data sources.

What is the size of the population from which you will sample?

The population of interest consists of all individuals in the Dutch population aged 18 and older, which is approximately 14.350.000 people.

Note: indicate for separate data sources.

Continue to part V.

Part V: Data storage and backup

Where and when will you store your data in the short term, after acquisition?

The digital datasets will be stored on my personal computer.

Note: indicate for separate data sources, for instance for paper-and pencil test data, and for digital data files.

Who is responsible for the immediate day-to-day management, storage and backup of the data arising from your research?

I am responsible for the management, storage and backup of the data arising from my research.

How (frequently) will you back-up your research data for short-term data security?

I will save a copy of the dataset as a SPSS-file on my own computer.

In case of collecting personal data how will you anonymize the data?

The data is already anonymized.

Note: It is advisable to keep directly identifying personal details separated from the rest of the data. Personal details are then replaced by a key/ code. Only the code is part of the database with data and the list of respondents/research subjects is kept separate.

PART VI: SIGNATURE

Please note that it is your responsibility to follow the ethical guidelines in the conduct of your study. This includes providing information to participants about the study and ensuring confidentiality in storage and use of personal data. Treat participants respectfully, be on time at appointments, call participants when they have signed up for your study and fulfil promises made to participants.

Furthermore, it is your responsibility that data are authentic, of high quality and properly stored. The principle is always that the supervisor (or strictly speaking the Erasmus University Rotterdam) remains owner of the data, and that the student should therefore hand over all data to the supervisor.

Hereby I declare that the study will be conducted in accordance with the ethical guidelines of the Department of Public Administration and Sociology at Erasmus University Rotterdam. I have answered the questions truthfully.

Name student: Merel van Bockel

Name (EUR) supervisor: Willem de Koster

Date: March 23 2025

Date: March 23 2025

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Merel', with a horizontal line drawn underneath it.A very faint, light blue handwritten signature, appearing to read 'W. de Koster', with a horizontal line drawn underneath it.

APPENDIX I: Informed Consent Form (if applicable)